

פרק 24 ביטוח לאומי

נכתב על ידי גב' אורנה צח-גלרמ, רו"ח

כל הזכויות שמורות ©

תוכן עניינים

עמוד

24.1	מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח.....
24.2	שינויים בשכר הממוצע במשק החל מחודש ינואר 2006 וקביעת "הסכום הבסיסי"
24.3	סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה
24.3.1	עובד עצמאי
24.3.2	עובד לשעה.....
24.3.3	קביעת מעמד המבוטח.....
24.3.4	מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי.....
24.3.5	עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי".....
24.3.6	מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח.....
24.3.7	ידועים בציבור.....
24.3.8	פנסיה מוקדמת המשתלמת בעד חודש פברואר 2004, ואילך.....
24.3.9	בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח (ההכנסה המדווחת ומועד השינוי) ..
24.3.10	צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שחל על עצמאים.....
24.3.11	דמי לידה לעובדת עצמאית
24.3.12	הענקה מטעמי צדק.....
24.3.13	התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס.....
24.3.14	פיגור בתשלום הפרשי דמי ביטוח.....
24.3.15	תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס.....
24.3.16	חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות.....
24.3.17	הכנסה הונית.....
24.3.18	הכנסה ממשכורת המופקת בחו"ל
24.3.19	דמי אבטלה בהקשר של עובד עצמאי.....
24.3.20	הכשרה מקצועית.....
21..24	החבות בדמי ביטוח של "עקר בית".....

תוכן עניינים (המשך)

עמוד

.....	24.3.22	אסיר או עציר
.....	24.3.23	כספי פיצויים שהתקבלו בגין מלחמה
.....	24.3.24	חישוב דמי ביטוח מירביים
24.3.25		תיקוני חקיקה ופסיקה בעניין תקנות הביטוח הלאומי בדבר הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח
24.3.26		הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי
.....	24.3.27	השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות
.....	24.3.28	חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג
.....	24.3.29	תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה
.....	24.3.30	סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון
24.3.31		קיצוץ הפסד של עצמאי ממשכורת או מהכנסות פסיביות לעניין דמי ביטוח
.....	24.3.32	קביעת מעמדו של עובד עצמאי – כעובד שכיר
.....	24.3.33	הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח
.....	24.3.34	הכנסות נכים שפטורות ממס אינן בהכרח פטורות מדמי ביטוח לאומי
.....	24.3.35	החזר דמי ביטוח בריאות למקבלי קצבאות נפגעי עבודה
.....	24.4	סוגיות הקשורות למעסיקים
.....	24.4.1	מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי
.....	24.4.2	חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987
.....	24.4.3	תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות
.....	24.4.4	הפרשי גמלה
.....	24.4.5	הבסיס לתשלום גמלאות מחליפות שכר כאשר השכר מורכב גם מעמלות
.....	24.4.6	צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים
.....	24.4.7	חובת דיווח חודשית
.....	24.4.8	דיווח רבעוני
.....	24.4.9	דוח מתוקן ודוח שאינו סביר
.....	24.4.10	דמי ביטוח מופחתים בשל זכאות לגמלה
.....	24.4.11	הגשת תביעה לדמי לידה באמצעות המעסיק
.....	24.4.12	תשלום דמי ביטוח בתקופת חופשה ללא תשלום (חל"ת)
.....	24.4.13	העסקת עובדים זרים (תושבי חוץ)

תוכן עניינים (המשך)

עמוד

24.4.14	חשיבות הדיווח על ההכנסה הנכונה של עובד
24.4.15	תשר (טיפ) למלצרים
24.4.16	תשלום לאחר ניתוק יחסי עבודה
24.4.17	הכנסה של עובד שניתנת ממעסיק עקב ניתוק יחסי עבודה
24.4.18	ביקורת ניכויים שעורך המוסד לביטוח לאומי
24.4.19	טופס 126 מקוון שמועבר למוסד לביטוח לאומי
24.4.20	תיאום דמי ביטוח מראש והחזר דמי ביטוח בדיעבד
24.4.21	חישוב דמי ביטוח של עצמאי שהוא גם שכיר
24.4.22	תיקון סעיף 351(א) וביטול סעיף 351(ה) לחוק הביטוח הלאומי בשנת 2008
24.4.23	החזר דמי ביטוח למעסיקים הכלולים בתקנה 22
24.4.24	מימוש ניירות ערך ואופציות לעובדים
24.4.25	תביעות שיבוב לפי סעיף 328 לחוק הביטוח הלאומי ממי שאינו המעסיק
24.4.26	מעסיקי עובדים במשק בית
24.4.27	פנסיה מוקדמת (פרישה לגמלאות לפני גיל הפרישה)
24.4.28	הקבלן - כמעסיקם של עובדי קבלן-המשנה (בעבודות בנייה)
24.5	עסקים משפחתיים ובעלי שליטה
24.5.1	חברת בית, חברה משפחתית וחברה שקופה
24.5.2	מבחנים בהעסקת בעל שליטה בחברה שבשליטתו
24.5.3	שינוי מעמד מבעל שליטה בחברה לעצמאי
24.5.4	המועד שבו נבחן בעל השליטה לעניין זכאותו לגמלאות
24.5.5	מעמד אשת בעל השליטה
24.5.6	תיקון שכר בעלי שליטה באופן רטרואקטיבי
24.5.7	מבחנים בהעסקת בן משפחה
24.5.8	בני זוג העובדים בעסק משותף (שאינו מאוגד כחברה)
24.5.9	תיקונים בסעיף 66 בפקודת מס הכנסה משנת 2014
24.5.10	החזר דמי ביטוח כתוצאה משינוי מעמד בדיעבד
24.5.11	השלכות הקמת חברה על ידי שכיר או על ידי עצמאי
24.6	מבוטח השוהה בחו"ל
24.6.1	הגדרת תושבות

עמוד

..... אמנות לביטחון סוציאלי	24.6.2
..... רציפות הביטוח בישראל	24.6.3
..... עמדת המוסד לביטוח הלאומי בקשר להכנסות מחו"ל	24.6.4
..... חיוב בדמי ביטוח של הכנסות מחו"ל	24.6.5
..... גמלאות לשוהים בחו"ל	24.6.6
..... קצבאות לתושב חוזר ותיק (או עולה חדש)	24.6.7
..... החזרה לארץ	24.6.8
..... ביטוח בריאות לשוהים בחו"ל ועם החזרה לארץ	24.6.9
..... החזר הוצאות רפואיות	24.6.10
..... הגשת תביעות לבית הדין לעבודה	24.7
..... תגמולי מילואים	24.8
..... תיקון חוק הביטוח הלאומי בהקשר לביטוח נכות כללית (חוק לרון)	24.9
..... עקרת בית נכה	24.10
..... התיישנות חובות והתיישנות החזרים במוסד לביטוח לאומי	24.11
..... תביעה לגמלאות באיחור	24.12
..... מיצוי זכויות לקצבת זקנה	24.13
..... חוק גיל פרישה, התשס"ד-2004	24.14
..... טבלת השינוי בשיעורי דמי הביטוח למבוטחים בגיל 18 ועד גיל הפרישה (באחוזים):	24.15
..... טבלה המפרטת נתונים נבחרים, המבוססים על השכר הממוצע במשק לחודש	24.16

24. סוגיות בתחום הביטוח הלאומי לסיום שנת 2016

נכתב על ידי גב' אורנה צח-גלרט, רו"ח

24.1 מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום למי שאין הכנסות חייבות בדמי ביטוח
מבוטחים במעמד של "לא עובד ולא עובד עצמאי" (ללא הכנסות חייבות בדמי ביטוח), תלמיד, תלמיד ישיבה, עובד בחל"ת, מי שמצוי בהכשרה מקצועית ומי שמשלם דמי ביטוח בריאות בלבד, מקבלים פנקס מקדמות דמי ביטוח בסכום מינימום, בהתאם לסיווגם הביטוחי.

המקדמות הרבעוניות נגזרות מן השכר הממוצע במשק שהוא 9,464 ש"ח בשנת 2016. בסיס המינימום שלפיו מחושבים דמי ביטוח למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי שאין לו הכנסות - הוא 4,260 ש"ח לרבעון (15% כפול שכר ממוצע במשק לכל חודש), ולתלמיד (כולל תלמיד ישיבה) ולמי שמצוי בהכשרה מקצועית - 1,420 ש"ח לרבעון (5% כפול שכר ממוצע במשק בכל חודש). דמי ביטוח בריאות מחושבים בסכום קבוע של 103 ש"ח בחודש בשנים 2014 עד 2016.

24.2 שינויים בשכר הממוצע במשק החל מחודש ינואר 2006 וקביעת "הסכום הבסיסי"

החל מחודש ינואר 2006 נוסף מושג חדש בחוק הביטוח הלאומי והוא "הסכום הבסיסי". הסכום הבסיסי משמש בעיקר כבסיס לתשלומי גמלאות ולחישוב ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח.

הסכום הבסיסי לגמלאות, כגון: דמי פגיעה, דמי לידה, דמי תאונה וגמלאות נידות, הוא 8,757 ש"ח לחודש (הכנסה מירבית - 43,785 ש"ח לחודש) בשנים 2015 ו-2016.

הסכום הבסיסי לגמלאות, כגון גמלאות נכות כללית וכן חישוב ההכנסה המרבית לעניין תגמולי מילואים ולעניין דמי ביטוח, הוא 8,648 ש"ח לחודש (הכנסה מירבית - 43,240 ש"ח לחודש) לשנים 2015 ו-2016.

דמי אבטלה מירביים מבוססים על השכר הממוצע במשק (9,464 ש"ח לחודש בשנת 2016).

תשלום דמי ביטוח

עד חודש דצמבר 2005, נגזר חישוב דמי הביטוח במלואו מן השכר הממוצע במשק על פי סעיף 2 בהגדרה שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי. שכר זה מבוסס על נתוני השכר הממוצע למשרת שכיר, מוכפל במקדם פיצוי.

החל מחודש ינואר 2006, השכר הממוצע האמור משמש בסיס רק לחלק מהחישובים בדמי הביטוח. לא חל שינוי בשיטת עדכון של השכר הממוצע האמור, כפי שעולה מסעיף 2 לחוק הביטוח הלאומי.

החל מחודש ינואר 2006, ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח אינה נגזרת מן השכר הממוצע במשק כפי שהיה בעבר, אלא לפי 5 פעמים הסכום הבסיסי. החל מחודש אוגוסט 2009 ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח בלבד (לא לתשלום גמלאות) הייתה 10 פעמים הסכום הבסיסי, והחל מינואר 2011 ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח בלבד (לא לתשלום גמלאות) היא 9 פעמים הסכום הבסיסי (73,422 ש"ח לחודש).

ההכנסה המרבית בשנת 2012 הייתה אמורה להיות 8 פעמים הסכום הבסיסי, אולם הוראת השעה בוטלה במסגרת החוק לשינוי נטל המס (תיקוני חקיקה), התשע"ב-2011. ההכנסה המרבית בשנת 2012 היא סכום של 5 פעמים הסכום הבסיסי (בשנת 2012 סך של 41,850 ש"ח לחודש, בשנת 2013 סך של 42,435 ש"ח לחודש ובשנים 2014 עד 2016 סך של 43,240 ש"ח לחודש).

תשלום דמי ביטוח בריאות

תשלום דמי ביטוח בריאות מבוסס על אותם הנתונים שעליהם מבוססים תשלומי דמי הביטוח הלאומי. זאת, למעט סכומי המינימום שנקבעו בחוק ביטוח בריאות ממלכתי, ומעודכנים במועדים ובשיעורים שבהם מתעדכנות הגמלאות.

24.3 סוגיות הקשורות לעצמאים ולבעלי הכנסות שאינן מעבודה

24.3.1 עובד עצמאי

"עובד עצמאי" על פי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי הוא מי שעוסק בשנת מס פלונית (או חלק ממנה) במשלח ידו שלא כעובד שכיר (בקשר לאותו משלח היד), ומתקיים בו אחד מאלה:

1. הוא עוסק במשלח ידו לפחות שתיים עשרה שעות בשבוע בממוצע, והכנסתו החודשית

הממוצעת ממשלח ידו היא לפחות 15% מהשכר הממוצע במשק.

2. הוא עוסק במשלח ידו לפחות 20 שעות בשבוע בממוצע.

3. הכנסתו ממשלח ידו היא לפחות 50% מן השכר הממוצע במשק.

מי שמתקיימת בו אחת החלופות לעיל נחשב כ"עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי.

מבוטח מוגדר גם כעובד עצמאי על פי התוספת השנייה לצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, לדוגמה: נהג מונית ומי שעובד רק בביתו - בתנאים שמפורטים בצו.

על פי פסק דין של בית הדין האזורי לעבודה בת"א מיום 4 בדצמבר 2003 (רוזנבאום חיים נ. המוסד לביטוח לאומי, בל/001176/02) נקבע, שההכנסה שעל פיה נקבע מעמדו של העובד העצמאי, שנכלל בהגדרה שבסעיף 1 לחוק, תהיה ההכנסה שלפי השומה, לפני הפחתת ההפקדה בקופת גמל ודמי הביטוח הלאומי, המותרים בניכוי. כלומר, על פי הכנסתו כפי שנקבעה בשומה, ולא על פי ההכנסה החייבת בדמי ביטוח.

האחריות לדיווח ולתשלום של עצמאים במוסד לביטוח לאומי

האחריות על הדיווח למוסד לביטוח לאומי ולתשלום דמי הביטוח חלה רק על העצמאי. אי רישום כ"עובד עצמאי" או אי תשלום במועד, או דיווח על הכנסה נמוכה מדי לצורך תשלום מקדמות, יכולים בתנאים מסוימים, לשלול זכויות לגמלאות, כולן או חלקן.

סעיף 342 – מי חייב לדווח ולשלם דמי ביטוח

"(א) מבוטח שהוא עובד עצמאי, ומבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, חייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם; ואולם מבוטחת לפי פרק ג' בלבד מכוח היותה אשת מבוטח אינה חייבת בתשלום דמי הביטוח".

רישום עובד עצמאי

יש לבצע רישום עובד עצמאי במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת העיסוק ולא להמתין, שמא המבוטח ייפגע תוך כדי ועקב העבודה ולא יהיה מבוטח. על פי תקנות הרישום, עובד עצמאי חייב להירשם תוך 90 ימים מהיום שבו החל לעבוד כ"עובד עצמאי", אך לעניין ביטוח נפגעי עבודה עליו להירשם מיד.

החוב בדמי ביטוח של עובד עצמאי

החוב בדמי ביטוח של העובד העצמאי הוא שנתי ומבוצע בהתאם לשומת המס של המבוטח, כאמור בסעיף 345 בחוק הביטוח הלאומי. החבות בדמי ביטוח היא על ההכנסות בשומה של המבוטח על פי סעיפים 1(1) ו-2(8) לפקודת מס הכנסה לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי פקודת מס הכנסה, למעט ניכויים בשל תשלומים לקופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים.

כל עוד לא נערכה שומה סופית, המבוטח משלם מקדמות על חשבון דמי הביטוח על פי הצהרה, או לפי שומה אחרונה המצויה במערכת הביטוח הלאומי.

פסק דין ישע פרימס ואח'

בית הדין הארצי לעבודה פסק ביום 18.12.2007 בעניינם של עורכי דין עצמאיים (עב"ל 1353/04 ישע פרימס ואח' נ' המוסד לביטוח לאומי) שהשיגו על גובה המקדמות שבהן חייב אותם המוסד לביטוח לאומי, לגבי מחצית השנה השנייה של שנת 2002 (התקופה בה בוטלה התקרה). לטענת עורכי הדין, חלה ירידה בהכנסתם לתקופה מחודש יולי ועד חודש דצמבר 2002. בשל הקטנת ההכנסה המוסד לביטוח לאומי הקטין את המקדמות במהלך השנה, אך חישב את ההכנסה השנתית באופן יחסי ל-12 חודשים. מכיוון שהתקרה בוטלה החל מחודש יולי 2002, החישוב בוצע לפי שתי תקופות:

1. ינואר עד יוני 2002: על פי התקרה הרלוונטית לאותה התקופה.
 2. יולי עד דצמבר 2002: על פי הוראות החוק המתוקן - ללא הגבלת תקרה.
- לטענת עורכי הדין, האופן שבו חישב המוסד לביטוח לאומי את דמי הביטוח הוא שגוי, שכן הוא מבוסס על הכנסה חודשית ממוצעת. חישוב זה גורם לכך שההכנסה שהופקה במחצית הראשונה של השנה "מועברת" למחצית השנייה, שבה הייתה הכנסה נמוכה. לטענתם, החישוב של המוסד לביטוח לאומי גורם לעיוות, מאחר שהוא מתעלם מההכנסה החודשית האמיתית בפועל במחצית השנייה של השנה, שהייתה נמוכה, ומחיל את ביטול התקרה באופן רטרואקטיבי על המחצית הראשונה של שנת 2002.

עמדת המוסד לביטוח לאומי הייתה כי הכנסות המבוטח במחצית הראשונה של השנה הן חלק בלתי נפרד מההכנסה השנתית, ואין מדובר בהעברה רטרואקטיבית של הכנסות מהמחצית השנייה או בחקיקה רטרואקטיבית.

בית הדין האזורי קיבל את דרך חישוב דמי הביטוח שהציג המוסד לביטוח לאומי. עמדת בית הדין האזורי נתמכה על ידי בית הדין הארצי מן הטעם ש"הכנסת עובד עצמאי לצורך חישוב דמי ביטוח היא הכנסה שנתית ולא הכנסה חודשית", כפי שנקבע בס' 345(א) לחוק הביטוח הלאומי. זאת, בשונה מהגדרת הכנסת "עובד", המחושבת לפי הכנסה חודשית (סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי).

24.3.2 עובד לשעה

לפי סעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי ולפי התקנות, עובד לשעה הוא מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבעה ימים רצופים. חובת הרישום ותשלום דמי הביטוח הם כדלקמן:

1. "עובד לשעה" בעבודה שאינה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, משלם את דמי הביטוח בעד עצמו.

2. **"עובד לשעה"** בעבודה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק אינו עולה על 4 לשבוע, מדווח ומשלם את דמי הביטוח בעד עצמו. אם מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על 4 שעות, המעסיק חייב בניכוי ובתשלום דמי הביטוח בעדו.

עובד לשעה כפוף לחובת הרישום לעניין זכאותו לגמלאות בשל פגיעה בעבודה.

פסק דין בעניינו של יוסף אבו עאמר

ביום 23.8.2015 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (בל 13-12-51434) את תביעתו של יוסף אבו עאמר וקבע כי בנסיבות עבודתו, ואף שנקבע שהוא "עובד לשעה", אין לראותו "כעובד לשעה" לצורך רישומו במוסד לביטוח לאומי אלא כעובד שכיר שזכאי לתשלום דמי פגיעה. המבוטח נפגע ביום 18.8.2013, היום הראשון לעבודתו, במהלך עבודות הריסה ושיפוצים בבית אבות בכפר סבא מטעם הקבלן במקום.

המחלוקת בין הצדדים היא בשאלה המשפטית – מה היה מעמדו בעת התאונה כיוון שלא שולמו בגין המבוטח דמי ביטוח ואף לא נפתח תיק בעובד עצמאי או כעובד לשעה. המבוטח טען שיש לראות בו "עובד" של הקבלן, ואילו הקבלן טען כי המבוטח הוא "עובד לשעה" או "עובד עצמאי", ולכן חובת הרישום והתשלום חלה על המבוטח. המבוטח נשכר לעבוד בעבור הקבלן למספר ימים שלא יעלה על שבוע. טרם התאונה עבד המבוטח אצל הקבלן לימים בודדים מעת לעת.

בית הדין מציין כי אין לראות במבוטח עצמאי, כפי שטען הקבלן. המאפיין המרכזי של עצמאי הוא קיומו של עסק הכולל סיכוי לרווח וסיכון להפסד, ויסוד זה לא הוכח. העובדה כי המבוטח עסק בעבודות כלליות אינה תומכת במסקנה כי היה עצמאי בעל עסק.

התובע היה מעין "שכיר יום" שאינו עובד באופן קבוע אצל מעסיק מסויים, אלא שהוא מוצא את פרנסתו מהעמדתו לשירותים של מעסיקים משתנים, ובפועל השתכרותו תלויה בשאלה אם מצא עבודה ולכמה זמן, כך שאין בעבודתו יסוד של יציבות. התובע נשכר לביצוע עבודת הריסה, שבירת קירות ופינוי אשפה ולא היה מדובר בעבודה האורכת יותר משבוע, לכל היותר.

נוכח האמור, התובע עונה על הגדרת "עובד לשעה" שהיא - "עובד שהקשר בינו לבין מעבידו הוא לזמן פחות משבעה ימים" ויש לבחון את שאלת רישומו של התובע כ"עובד לשעה". המבוטח נפגע בעת שביצע עבודות ניקיון ופינוי פסולת בניין, ולכן בית הדין מגיע למסקנה כי עבודתו של המבוטח נעשתה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק.

המבוטח היה אמור לעבוד אצל הקבלן לפחות יום אחד שהוא ארוך מארבע שעות. לאור האמור בית הדין הגיע למסקנה כי המבוטח עונה על הגדרת "עובד לשעה", אך מבחינת הדיווח והרישום, כיוון שהיקף שעות העבודה עלה על ארבע שעות, לא היה חייב לרשום עצמו במוסד לביטוח לאומי.

חבות הרישום והדיווח הייתה על המעסיק והתביעה נתקבלה.

24.3.3 קביעת מעמד המבוטח

מעמד מבוטח במוסד לביטוח לאומי נקבע בדרך כלל על פי הצהרת המבוטח, בהתאם לחוק ולתקנות. מומלץ לבחון את ההתאמה בין המעמד האמיתי למעמד המוצהר, כדי למנוע שלילת גמלאות בעת הצורך, או לחלופין - כדי למנוע תשלום מיותר (ראה בהמשך התייחסות להחזר דמי ביטוח בעת שינוי מעמד רטרואקטיבי והתייחסות לקביעת מעמד של בעלי שליטה ובני משפחה).

עדכון מעמד כולל, בין היתר, עדכון מעמד אישי כגון: ידועים בציבור. עדכון של ידועים בציבור נעשה בטופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט, שאליו יש לצרף מסמכים מאמתים.

כלומר, מבוטח שנפגע בעבודה ולא היה רשום במוסד לביטוח לאומי כ"עובד עצמאי" או כ"עובד לשעה" בעת הפגיעה, אינו מבוטח לעניין זה.

עב"ל 430/07 רונן הורביץ נ' המוסד לביטוח לאומי

ביום 3.4.2005 נפצע המערער פציעה קשה בתאונת דרכים, בדרכו לביתו מהעבודה. ביום 28.4.2005 שלח רואה החשבון שלו מטעמו בקשה לפתיחת תיק כעצמאי החל מחודש מרץ 2005 (למס הכנסה נשלח מכתב לפתיחת תיק בחודש פברואר 2005). התביעה לדמי פגיעה נדחתה משום שהמבוטח לא היה רשום כ"עובד עצמאי" בעת הפגיעה.

בית הדין האזורי קיבל את עמדת המוסד לביטוח לאומי. בית הדין הארצי לעבודה קיבל אף הוא את עמדת המוסד לביטוח לאומי, תוך שהוא מזכיר את ההלכה הפסוקה שלפיה מעשה או מחדל של מייצג ברישום מבוטח כעובד עצמאי - לא יועיל למבוטח. כלומר, אי ידיעת החוק לרבות "התרשלות" המייצג - אינה מועילה.

ת"א 10-11-41386 מנדז נ' בירן

בפסק דין זה נקבע בבית המשפט המחוזי שהמייצג והמבוטחת (לקוחתו של המייצג) אשמים ביחד (50%:50%) ברשלנות שהביאה לשלילת זכאותה של המבוטחת לגמלאות בשל פגיעה בעבודה מהמוסד לביטוח לאומי, לאחר שלקחה באירוע מוחי עקב ויכוח עם עובדת. זאת כיוון

שהמבוטחת לא הייתה רשומה במוסד לביטוח לאומי כ"עובדת עצמאית" ביום קרות האירוע בעבודה.

בית המשפט המחוזי חייב את המייצג בתאריך 20.10.2015 לשלם ללקוחתו פיצוי בסכום 50% מהפסד הקצבה.

פתיחת תיק עצמאי בעקבות שומה - בעקבות פסק דין

המוסד לביטוח לאומי שלח למר יצחק חגי'אגי בעקבות שומה שהתקבלה ממס הכנסה מכתב לבירור מעמדו, לרבות פירוט מקורות ההכנסה והיקף שעות העבודה. במכתב הובהר כי המבוטח אינו מבוטח לענף נפגעי עבודה כעובד עצמאי בתקופה האמורה.

בהיעדר תגובת המבוטח, שלח לו המוסד לביטוח לאומי ביום 6.4.2010 פנקס לתשלום דמי ביטוח כעצמאי ומכתב שבו פורט חישוב דמי הביטוח אשר עליו לשלם.

ביום 19.4.2010 נפגע המבוטח בתאונה במסגרת עיסוקו, תבע את המוסד לביטוח לאומי ונדחה.

ביום 9.7.2012 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 11-06-2416) את תביעתו של המבוטח וקבע כי אף שהמבוטח לא נרשם במועד כעובד עצמאי, הרי בנסיבות המקרה יש לראותו כעובד עצמאי לעניין פגיעה בעבודה.

המוסד לביטוח לאומי אימץ את החלטת בית הדין גם למקרים אחרים וקבע נוהל פנימי שעל פיו בעקבות כל שומה שמגיעה למוסד לביטוח לאומי וגורמת לפתיחת תיק עצמאי חדש, ייקבע תאריך רישום לפי יום עריכת השומה במס הכנסה.

כאשר עצמאי מקבל את ההודעה על קביעת מעמדו כעובד עצמאי וחולק על כך, עליו לפנות מיד למוסד לביטוח לאומי לשינוי המעמד. עמדת המוסד לביטוח לאומי בשינוי סוג מעובד עצמאי למי שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי – שלא לתקן שינוי סוג רטרואקטיבית בשל הכיסוי הביטוחי. יש לשים לב לחשיבות תשלום דמי הביטוח. במקרה שלעיל הורה בית הדין למוסד לביטוח לאומי להתחשב בהוראות סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי. סעיף זה מאפשר שלילת גמלה ממבוטח שקיים לו חוב, באופן מלא או באופן חלקי.

24.3.4 מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי

בקבוצה זו נכללים סוגי מבוטחים החייבים בתשלום דמי ביטוח בעד עצמם, כדלקמן:

1. בעל הכנסות שאינו נכלל בגדר הגדרת "עובד" או "עובד עצמאי", כמפורט לעיל, לרבות הכנסות שאינן מעבודה או ממשלח יד (להלן: הכנסות פסיביות).
2. מובטל.
3. תלמיד במוסד להשכלה גבוהה או בישיבה או במכללה, שאין לו הכנסות.
4. תושב ישראל השוהה בחו"ל שהות של ארעי.
5. ספורטאי - בתנאים שנקבעו בצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים.
6. מבוטח שאין לו הכנסות.
7. הכנסות מועברות מחברה משפחתית או מחברת בית.

אחריות לדיווח ולתשלום:

סוגים אלה, כמו העובד העצמאי, חייבים לדווח על מעמדם ולשלם את דמי הביטוח בעצמם (סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי). החיוב מבוסס על שומת המס השנתית, על פי סעיף 2 לפקודת מס הכנסה, לפני כל פטור, ניכויים או זיכויים לפי הפקודה, למעט ניכוי בשל קופת גמל ודמי ביטוח לאומי, המותרים בניכוי לצורכי מס. מי שאין לו הכנסות משלם דמי ביטוח מינימליים. הכנסות פסיביות בגיל פרישה פטורות מתשלום דמי ביטוח לאומי כאמור בסעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, ובדרך כלל גם מתשלום דמי ביטוח בריאות. איחור בתשלום דמי הביטוח עלול בתנאים מסוימים לשלול מן המבוטח זכאות לגמלאות, כאמור בסעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי.

24.3.5 עצמאי שאינו כלול בהגדרת "עובד עצמאי"

קיימים מצבים שבהם אדם נחשב עצמאי אצל רשויות המס, אך במוסד לביטוח לאומי ההכנסה מסווגת כהכנסה פסיבית. המצבים הללו מתקיימים כאשר לא מתקיימים התנאים שבהגדרת "עובד עצמאי" בסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

מי שלא מתקיימים בעניינו התנאים אינו מוגדר "עובד עצמאי" והכנסותיו כעצמאי נחשבות להכנסה אחרת: הכנסה של מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי (הכנסה פסיבית).

מי שבעת רישומו כ"עובד עצמאי" בביטוח הלאומי התקיימו התנאים בעניינו, ולאחר מכן שונו התנאים, המוסד לביטוח לאומי ממשיך לראות בו עובד עצמאי כל עוד לא שינה את סיווגו במוסד לביטוח לאומי, הוא נהנה מזכויות ביטוחיות ומשלם מקדמות דמי ביטוח כעובד עצמאי.

יוזכר וידגש כי עובד עצמאי חייב להירשם במוסד לביטוח לאומי מיד עם תחילת עיסוקו במשלח ידו. האחריות לדיווח על עיסוקו ועל תשלום דמי הביטוח חלה עליו בלבד. מבוטח שלא עשה את המוטל עליו כדי להירשם, אינו מבוטח בענף נפגעי עבודה.

מיום 1 בדצמבר 2009 נכנסה לתוקף תקנה 5א לתקנות הרישום המאפשרת רישום תוך 90 ימים

מיום שאדם החל לעבוד כעובד עצמאי. המוסד לביטוח לאומי הבהיר שבכל מקרה, כדי שעצמאי יוכר כנפגע בעבודה עליו להיות רשום במועד הפגיעה כ"עובד עצמאי" במוסד לביטוח לאומי. החל משנת 2008, ההכנסה של מבוטח שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" כאמור לעיל, חייבת בדמי ביטוח בשיעורים של מי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, למעט הכנסה שאינה עולה על 25% מן השכר הממוצע במשק, הפטורה מתשלום.

נניח למשל שלמבוטח בן 40 משכורת חודשית ממוצעת בסך של 10,000 ש"ח (הוא אינו רשום כ"עובד עצמאי"). הכנסתו הצפויה ממשלח ידו כעצמאי בכל שנת המס היא 35,000 ש"ח ושעות עבודתו הן 5 שעות בממוצע בשבוע. מאחר שאינו עונה להגדרת עובד עצמאי, ההכנסה נחשבת להכנסה פסיבית. ההכנסה החייבת בדמי ביטוח בשיעור של 12% היא בסכום ההכנסה שעולה על סכום בשיעור של 25% מן השכר הממוצע במשק. ההכנסה שחייבת בדמי ביטוח אינה מבוטחת לעניין פגיעה בעבודה. לכן, אם המבוטח נפגע במהלך עיסוקו כעצמאי, אזי הפגיעה הזו לא תוכר כפגיעה בעבודה, והמבוטח לא יקבל דמי פגיעה גם בעבור המשכורת שלא יקבל בתקופת אובדן הכושר.

24.3.6 מבוטחות שאינן חייבות בדמי ביטוח

עקרות בית מבוטחות, בתנאים מסוימים, למרות שאינן משלמות דמי ביטוח. כיום הן פטורות מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות, למרות שהן מבוטחות בביטוח בריאות ומבוטחות באופן חלקי לענפי הביטוח הלאומי. מדובר בנשים, שאינן עובדות על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי, כדלקמן:

1. נשים נשואות (לרבות ידועות בציבור, בתנאים מסוימים, ולמעט עגונות, בתנאים מסוימים), שכן זוגן תושב ישראל המבוטח בביטוח הלאומי כחוק לעניין פרק זקנה ושאימים, והן אינן עובדות כשכירות ואינן "עובדות עצמאיות" על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי ("עקרת בית נכה" נחשבת "מבוטחת חובה" כמפורט בחוק הביטוח הלאומי).

2. אלמנות, המקבלות קצבת שאירים או קצבת תלויים מן המוסד לביטוח לאומי בישראל (אלמנות בנות קצבה), והן אינן עובדות כשכירות ואינן "עובדות עצמאיות" על פי ההגדרות בחוק הביטוח הלאומי. מאלמנות אלה מנוכים דמי ביטוח בריאות מהקצבה. לאלמנות בנות קצבה נקבעו הוראות מיוחדות לעניין תשלום דמי ביטוח.

24.3.7 ידועים בציבור

ידועים בציבור אמורים לעדכן את המעמד במוסד לביטוח לאומי באמצעות טופס שמצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט ולצרף מסמכים מאמתים. המעמד של ידועים בציבור משפיע על תשלום דמי ביטוח ועל זכויות לגמלאות.

בכל שנה מבצע תחום ילדים מדגם בדיקת ידועים בציבור למבוטחות המופיעות בתיק נפרד כחד הוריות הזכאיות לקבל מענק לימודים (חוזר 1339 מאוקטובר 2014). נשים אלה מקבלות טופס שבו הן אמורות להצהיר אם יש עמן בן זוג ידוע בציבור. המידע מועבר למחלקת הגבייה לעדכון המעמד, וגם חברים חד הוריים מקבלים מכתב על טופס שמגיע מידע למוסד לביטוח לאומי. ביום 6.1.2016 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר ביטוח 1431 שבו הוא קובע כללים אחידים ליצירת חובות בדמי ביטוח ובגמלאות, להחזר דמי ביטוח ולתשלום גמלאות, במקרים שבהם נקבע מעמד ידועים בציבור לתקופה רטרואקטיבית. ככלל, תחולת קביעת המעמד הרטרואקטיבי יכול להיות ללא הגבלת זמן, אולם החזר דמי ביטוח מוגבל לשבע שנים בלבד ותשלום גמלאות מוגבל לכללי השיהוי. על פי החוזר, יש ליצור חובות בגמלאות לתקופה שלא תעלה על שבע שנים מיום גילוי הטעות עם החרגות בעיקר לגבי מבוטחים שמסרו מידע כוזב למוסד לביטוח לאומי.

24.3.8 פנסייה מוקדמת המשתלמת בעד חודש פברואר 2004, ואילך

בחוק המדיניות הכלכלית לשנת 2004 (תיקוני חקיקה), התשס"ד-2004, נוסף סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי.

החל בחודש פברואר 2004 חלה חובה על כל משלמי הפנסייה המוקדמת (בעת פרישה לגמלאות לפני גיל פרישה), לרבות חברות הביטוח, לנכות דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות ממלוא הקצבה (או הפנסייה) המשולמת מכוח חיקוק או הסכם עבודה לגמלאים בפרישה מוקדמת, **לרבות "פנסייה" המשולמת בשל נכות או בשל אובדן כושר עבודה מלא או חלקי.** הכללים לתשלום הם:

1. דמי הביטוח מנוכים מכל הפנסייה, בגבולות ההכנסה המרבית לתשלום דמי ביטוח, בשיעורים שמשלם עובד שכיר, למעט התשלום בעד ענף אבטלה, ולפי המדרגות שנקבעו לעובד השכיר (החל מיום 1.9.2007 הכנסה מפנסייה מחוייבת במלואה כאילו אין היוון והכנסה מהיוון אינה מחוייבת).

2. דמי ביטוח מנוכים מפנסייה מוקדמת על פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי עד גיל פרישה, על פי חוק גיל פרישה.

3. פנסייה מוקדמת נחשבת מעסיק משני לעניין ניכוי דמי הביטוח, גם אם לצורכי מס הפנסייה היא המעסיק העיקרי.

עובד עצמאי המקבל גם פנסייה מוקדמת

מבוטח עצמאי שמקבל גם פנסייה מוקדמת - משלם דמי ביטוח על הכנסותיו כעצמאי בשלב הראשון. מהכנסותיו מהפנסייה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עלה על המקסימום, ניתן לבקש החזר דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסייה המוקדמת, או לערוך תיאום דמי ביטוח מראש.

מבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי, המקבל גם פנסייה מוקדמת

מבוטח שיש לו הכנסות שאינן מעבודה כעובד שכיר ואינן מעבודה כעובד עצמאי, ובנוסף לכך הוא מקבל פנסייה מוקדמת, משלם דמי ביטוח בשלב ראשון מהכנסותיו שאינן מעבודה - על פי שיעורי דמי הביטוח והכללים המתאימים. מהכנסותיו מהפנסייה המוקדמת מנכה המשלם דמי ביטוח לפי הכללים הנהוגים באותו מועד.

בתקופה שקיימת תקרה, אם סך ההכנסות החייבות בדמי ביטוח עולה על התקרה, ניתן לבקש החזר של דמי הביטוח שנוכו ביתר מהפנסייה המוקדמת, או לערוך תיאום דמי ביטוח מראש.

24.3.9 בחינת הסיווג הביטוחי של המבוטח (ההכנסה המדווחת ומועד השינוי)

חשוב מאד לבדוק התאמה בין סוגי העיסוקים של המבוטח לבין הרישום במוסד לביטוח לאומי, ולבחון את סכום ההכנסה המדווח למוסד לביטוח לאומי המהווה את הבסיס למקדמות. אפשר לראות את הסיווג הביטוחי ואת ההכנסה האמורה בפנקס המקדמות העדכני או במערכת ייצוג הלקוחות, או במסמך שמקבל מי שמשלם דמי ביטוח בהוראת קבע.

חשוב לעדכן רישום עובד עצמאי כדי שיהיה מבוטח למקרה של פגיעה בעבודה ודמי לידה, וחשוב להגדיל המקדמות כאשר הבסיס למקדמות נמוך מההכנסה האמיתית, לאור חסימת השומה כאשר מבוטח נפגע בעבודה או נפטר כתוצאה מפגיעה בעבודה וגמלתו תהא חסומה.

ההכנסה שעל פיה מחושבות המקדמות בשנה השוטפת נקבעת על פי אחת מהאפשרויות הבאות:

1. לפי הצהרה עדכנית על ההכנסות.

2. אם לא הייתה הצהרה עדכנית – לפי שומת המס האחרונה שהתקבלה במוסד לביטוח לאומי. **רישום עובד/ת עצמאי/ת למי שבכוונתו לתבוע דמי לידה והורות (ליולדת - גם שמירת היריון)** יש חשיבות רבה לעדכון מעמד מבוטחת בהיריון כ"עובדת עצמאית" אם היא עונה על הגדרת "עובדת עצמאית" ואינה רשומה כנדרש. הרישום והתשלום חייבים להתבצע לפני שמירת היריון או הלידה.

הדבר נכון גם לכל מי שבכוונתו לתבוע דמי לידה והורות, לרבות בן הזוג שמתכוון לצאת לחופשת לידה ולתבוע דמי לידה, להורה מאמץ, להורה מיועד ולמשפחות אומנה.

בתיקון מספר 55 לחוק עבודת נשים מיום 28.7.2015 הוחלפו כל המונחים כדלקמן: במקום "חופשת לידה" יבוא "תקופת לידה והורות". לאור זאת תוקן גם חוק הביטוח הלאומי בהתאם בתיקון עקיף.

מועד שינוי הסיווג של עובד עצמאי

בסעיף 5 לחוק הביטוח הלאומי נקבע שמי שחדל להיות עובד עצמאי והפך למבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי נחשב לעובד עצמאי עד ליום שבו הודיע למוסד לביטוח לאומי, או שהמוסד לביטוח לאומי הודיע לו, על היותו למבוטח כאמור. המוסד לביטוח לאומי רשאי, לפי שיקול דעתו ולבקשת העובד העצמאי, לראותו כעובד עצמאי או כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי למרות ההודעה האמורה או אף בהיעדרה.

כלומר, לפקיד הביטוח הלאומי יש אפשרות להפעיל שיקול דעת בתיקון מעמד רטרואקטיבי, אך הוא לא חייב לתקן רטרואקטיבית.

ככלל, עמדת המוסד לביטוח לאומי היא שכל עוד לא פנה המבוטח לשנות את המעמד במוסד לביטוח לאומי היה לו כיסוי ביטוחי לענף פגיעה בעבודה מכוח סיווגו כעובד עצמאי, וכיסוי ביטוחי שכזה אינו מתבטל למפרע.

פסק דין בעניין רטרואקטיבי

ביום 4/1/2015 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 13-06-3593) את תביעתו של עמי הופמן, שביקש לשנות באופן רטרואקטיבי את סיווג ההכנסה מהשכרת נדל"ן שסווגה במוסד לביטוח לאומי כהכנסה מעסק לסיווג של הכנסה שאינה מעבודה.

ביום 25/2/1999 הגיש המבוטח דוח רב שנתי. הוא ציין בדוח כי הוא עצמאי מיום 1/1/1999 ועיסוקו - השכרת נדל"ן, וכך הוא מסווג מאז במוסד לביטוח לאומי ומשלם בהתאם דמי ביטוח בהוראת קבע.

בהתנהלות נוספת של המבוטח עם המוסד לביטוח לאומי לאחר שנים רבות, הוא טען כי הוא משכיר נכסים שבבעלותו משנת 1999, כי מעולם לא היה לו עסק עצמאי, וכי הגדרתו כעצמאי

בשנים קודמות נבעה מטעות שלו, מאחר שלא ידע שיש הבדל בין עצמאי לבין מי שהכנסתו מנכס בית.

המוסד לביטוח לאומי שינה את הסיווג הביטוחי של המבוטח ממועד פנייתו בהתאם לחוק, אך הוחלט באופן חריג לשנות רטרואקטיבית את הסיווג הביטוחי שלו למי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי לשנה נוספת.

המבוטח פנה לבית הדין האזורי לעבודה שקבע כי המבוטח דיווח על היותו עצמאי כל השנים, שילם דמי ביטוח בהתאם והיה מבוטח לענפי ביטוח שחלים על מבוטחים עצמאים לרבות ביטוח נפגעי עבודה. לאור זאת, שינוי הסיווג נעשה אף שנה קודם למועד שפנה למוסד לביטוח לאומי, והכל בהתאם להוראות החוק.

24.3.10 צו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שחל על עצמאים

אם למבוטח יש הכנסות כעצמאי שמהן מנוכים דמי ביטוח כעובד שכיר על פי צו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, אזי אין לכלול הכנסות אלה בחשבון בעת עריכת החישוב בדבר סך ההכנסות של המבוטח כעצמאי. זאת, כיוון שהמוסד לביטוח לאומי מתייחס להכנסות אלה כעיסוק נפרד - כאילו המבוטח שכיר.

כדי להימנע ממצב של כפל דמי ביטוח על אותן הכנסות בשנים הקודמות – פעם אחת כשכיר לפי הצו, ופעם שנייה מההכנסה המדווחת ממקור עצמאי למס – יש להעביר לפקיד הגבייה בסניף הביטוח הלאומי את אישור מקבל השירות על ניכוי דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות, כדי שיפחית מהשומה את ההכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח.

חשוב שהאישור יכלול את כל המידע הקשור להכנסות שמהן נוכו דמי הביטוח ולחודשים שבהם בוצעה העבודה. המוסד לביטוח לאומי מבקש להשתמש בנוסח של טופס 806 (אישור שנתי על ניכוי מס הכנסה מתשלומים המחייבים ניכוי מס במקור) שנמצא באתר רשות המסים (מי שמגיש תביעה לתגמולי מילואים אמור להגיש פירוט חודשי לפי מועדי מתן השירות ולא סכום שנתי).

24.3.11 דמי לידה לעובדת עצמאית

עובדת עצמאית הרשומה כחוק במוסד לביטוח לאומי, מקבלת בדרך כלל את דמי הלידה באופן אוטומטי, ללא צורך בהגשת תביעה. אולם, מבוטחת שלא קיבלה הודעה על זכאותה לדמי הלידה בתוך כחודש ממועד הלידה, תגיש תביעה לדמי לידה כבעבר כדי למנוע טענת שיהוי.

עובדת עצמאית שהיא גם עובדת שכירה (כולל לפי צו סיווג מבוטחים) מקבלת באופן אוטומטי דמי לידה חלקיים, בהתחשב בהכנסותיה כעצמאית בלבד. על הכנסותיה כשכירה עליה להגיש תביעה.

אי הגשת תביעה לדמי לידה כפופה לכללי השיהוי. כלומר, יש להגיש את התביעה לדמי הלידה בתוך 12 חודשים ממועד הלידה, או מהיום שבו המבוטחת הפסיקה לעבוד בהיותה בהיריון (לפי עמדת הביטוח הלאומי, השיהוי חל גם על השלמת דמי לידה של עצמאית על הכנסותיה כשכירה).

החל מאפריל 2016 המוסד לביטוח לאומי עורך חישוב משולב של הפרשי שומה והפרשי גמלאות אימהות בעקבות קבלת שומה של עובדת עצמאית כפי שפורסם בחוזר מיום 25.5.2016.

סוגית השיהוי עלתה בפסק דין ב"ל 29644-06-11 בבית הדין האזורי בעניינה של לוי חגית חיה.

במקרה זה ובנסיבות המקרה, קבע בית הדין האזורי ביום 19.6.2013 כי יש לשלם למבוטחת דמי לידה למרות השיהוי בתביעה כשכירה ואף על פי ששולמו דמי הביטוח כעצמאית לאחר הלידה, בהתאם להכנסותיה משני המקורות. בית הדין הסתמך על נתונים שהיו כביכול ידועים למוסד לביטוח לאומי, בין היתר, מידע על משכורות המבוטחת. זאת, אף שמידע על משכורות יכול להגיע למוסד לביטוח לאומי כשנה ויותר לאחר מתן המשכורת לעובד.

הגדלת מקדמות לפני הלידה מגדילה את דמי הלידה, אך דמי הלידה מתעדכנים בסופו של דבר לפי ההכנסות בשומת המס. תיקון מס' 176 לחוק הביטוח הלאומי בתוקף מיום 27.4.2016

מאפשר להתחשב בשומת המס של השנה הקודמת אם היא מיטיבה עם היולדת כבסיס לדמי הלידה (חוזר הביטוח הלאומי מס' 1412 שפורסם במאי 2016).

עד תיקון 176 האמור, לעובדת עצמאית אשר חלה ירידה בהכנסתה השנתית בחודשים שמהווים בסיס לחישוב דמי הלידה ויש לה אישורים רפואיים מתאימים, המוסד לביטוח לאומי רשאי לחשב מחדש את הגמלה על בסיס ההכנסה בשנה הקודמת.

המוסד לביטוח לאומי מדגיש כי עובדת עצמאית רשאית לחזור לעבוד בחופשת הלידה (כאמור בשל התיקון בחוק עבודת נשים – בתקופת הלידה וההורות) בהיקף מסוים לשימור העסק בלבד. נדרש לפנות למוסד לביטוח לאומי ולקבל אישור.

24.3.12 הענקה מטעמי צדק

בעת שלילת גמלה בשל פיגור בתשלום דמי ביטוח או בשל אי רישום כעובד עצמאי, אפשר להגיש תביעה להענקה מטעמי צדק. לעיתים המוסד לביטוח לאומי עורך מבחן הכנסות למבקשי ההענקה.

טענה כי פיגור בתשלום דמי ביטוח או אי רישום כחוק, נגרמו בשל הטעיה או מחדל של רואה חשבון, מנהל חשבונות, יועץ מס או עורך דין מטעמו של מבקש ההענקה - נדחתה בבית הדין הארצי לעבודה, ונקבע כי חלה אחריות של התובע על שלוחו.

24.3.13 התרת דמי הביטוח הלאומי בניכוי לצורכי מס

לצורך תשלום דמי ביטוח חייב המבוטח לקבל הודעת חיוב שאותה יש לשלם. דמי ביטוח המשולמים ללא הודעת חיוב, נחשבים לתשלום ביתר ואינם כלולים בתשלומים המותרים בניכוי לצורכי מס הכנסה.

יש לשים לב שרק 52% מדמי הביטוח הלאומי ששולמו בפועל מותרים בניכוי לצורכי מס. דמי ביטוח הבריאות אינם מותרים בניכוי.

תשלום דמי הביטוח באמצעות הסדר תשלומים מותר בניכוי לצורכי מס רק בשל התשלומים שנפרעו עד תום שנת המס. תשלומים ששולמו בכרטיס אשראי מותרים במלואם בניכוי במועד ביצוע העסקה.

תשלומים בעבור הפרשי שומות בדמי ביטוח ובשל חיובי רטרו, שמשולמים עד תום שנת המס מזכים בהטבות במס באותה השנה, אם הדרישה לתשלום היא עד 14 בפברואר בשנה העוקבת (לדוגמה, תשלומים שמשולמים בסוף שנת 2016 בדרישה עד 14 בפברואר 2017, מזכים בהטבות בשנת 2016).

24.3.14 פיגור בתשלום הפרשי דמי ביטוח

סעיף 366 לחוק הביטוח הלאומי כולל סנקציות נגד מי שלא שילם דמי ביטוח, למעט חריגים, כגון מי שנפגע בעת התנדבות מוכרת.

על פי הסעיף, אי תשלום דמי ביטוח, כולל הפרשי דמי ביטוח, במועד הנקוב בדרישה, יוצר עומק פיגור בדמי ביטוח שעלול לשלול גמלה באופן מלא או באופן חלקי. כלומר, כל עוד לא הוסדר החוב:

1. במקרה של שלילה חלקית יקבל המבוטח, לדוגמה, 75% מהגמלה בקיזוז חלק מהחוב.
 2. במקרה של שלילה מלאה לא תשולם גמלה.
- הפיגור בתשלום דמי הביטוח נבחן מהיום שבו דמי הביטוח היו אמורים להשתלם ולא מהמועד שבו נשלחה הדרישה לתשלום.
- לכיסוי החוב נדרש המבוטח לעיתים לשלם 25% מהחוב מיד ואת היתרה בהסדר תשלומים. לפי סעיף 50 לחוק הביטוח הלאומי, פיגור בתשלום דמי ביטוח של עובד עצמאי או של עובדת עצמאית עלול לגרום לשלילת דמי לידה והורות, דמי אימוץ וגמלה לשמירת היריון. כלומר, בכל תביעה לגמלה (למעט באוכלוסיות מיוחדות, לדוגמה, נכים קשים בעלי הכנסות נמוכות), נערכת ביקורת גבייה כדי לבדוק אם קיים פיגור בתשלום דמי ביטוח ששולל גמלה באופן מלא או באופן חלקי.
- בית הדין האזורי בעניין יצחק חגי'אג' (בל 11-06-2416 מיום 9.7.2012) קיבל את טענת המבוטח וקבע שאף על פי שלא נרשם כעובד עצמאי כחוק, בנסיבות המיוחדות שבהן המוסד לביטוח לאומי הודיע לו בכתב על המעמד בטרם נפגע בעבודה – הוא ייבחן כעובד עצמאי כאילו נרשם, אולם בית הדין מורה למוסד לביטוח לאומי לבחון את חישוב הגמלאות בהתחשב בפיגור בתשלום דמי הביטוח לפי הכללים בסעיף 366 ולשלול את הזכאות לגמלה בהתאם.

24.3.15 תשלום דמי הביטוח בתום שנת המס

יתכנו תקלות בקליטת התשלומים אשר משולמים ביום האחרון של שנת המס והם נקלטים באישור השנתי של שנת המס הבאה. אם המועד לתשלום הוא לפני 14 בפברואר בשנה העוקבת, אזי יש לשלוח למוסד לביטוח לאומי את צילום הקבלה, כדי לתקן את האישור.

24.3.16 חישוב דמי ביטוח בעבור שנים קודמות

המוסד לביטוח לאומי אמור לשלוח הודעות על הפרשי שומה לאחר קבלת השומה ממס הכנסה. אם המעמד של המבוטח הוא של עובד שכיר וגם של עובד עצמאי, כדאי לבדוק אם סכום המשכורת מעודכן ברישומי המוסד לביטוח לאומי (סכום זה משפיע על החישוב בשיעור המופחת או המלא של דמי הביטוח).

הכנסות נכים מתקבלות במוסד לביטוח לאומי בסכום אחד ללא פירוט ובדרך כלל נשלח למבוטח מכתב המבקש את הפירוט. רצוי ומומלץ לשלוח את הפירוט עם אסמכתאות.

עדכון הפרשי השומה אמור לעדכן גם את הגמלאות שהתקבלו מן המוסד לביטוח לאומי, למעט במקרה שהשומה חסומה בשל "גמלה חוסמת" כתוצאה מפגיעה בעבודה (או בהתנדבות מוכרת). בגמלאות: דמי פגיעה, אימהות (מאפריל 2016) ותגמולי מילואים, המוסד לביטוח לאומי עורך חישוב משולב של הפרשי דמי ביטוח והפרשי גמלאות.

בעבר, כאשר התקבל במוסד לביטוח לאומי מידע חדש שנובע מנתוני שכר, משינוי עיסוק כשכיר או מגמלאות, המוסד לביטוח לאומי עדכן את נתוני ההכנסות, אך ביצע במערכת הממוחשבת חישוב דמי ביטוח מחדש רק בשנה השוטפת ובשש השנים שקדמו לה ולא בשנים ישנות יותר – כלומר, בשנים הישנות המוסד חישב רק דמי ביטוח המחושבים לראשונה, הן באשר לבעלי הכנסות והן באשר למבוטחים מינימליסטים, שאין להם הכנסות (חוזר ביטוח/1395 מיום 12.5.2010), החוזר לא התייחס לשומות מס.

לאור תיקון 159 לחוק הביטוח הלאומי שקובע תקופות התיישנות, התאים המוסד לביטוח לאומי את הכללים לתיקון בחוק.

שומת מס הכנסה המחייבת לעניין דמי ביטוח

בית הדין האזורי לעבודה דחה את תביעתו של מאיר בן חמו (12-06-34728 מיום 9.12.2012) וקבע כי שומת מס הכנסה לשנת 2004 במסגרת הסכם פשרה משנת 2011 מהווה הכנסה חייבת לעניין תשלום דמי ביטוח.

המבוטח חתם על הסכם פשרה במס הכנסה שקיבל תוקף של פסק דין, מבלי להודות בטענות הצדדים, על תשלום מס בסך של 100,000 ש"ח בגין חובות לרשויות המס, והדבר קיבל ביטוי בנוסח ההסכם.

המוסד לביטוח לאומי חייב את המבוטח בדמי ביטוח והפנה אותו למס הכנסה לצורך ברור השומה.

המבוטח פנה לבית הדין בשלוש שאלות:

1. האם המוסד לביטוח לאומי יכול לחייב בדמי ביטוח בשנת 2012 לפי שומה לשנת 2004?
2. האם הסכום שבו חייב המבוטח במסגרת הסכם הפשרה מהווה תשלום בעבור "הכנסה חייבת" בדמי ביטוח?
3. ואם זו "הכנסה חייבת" בדמי ביטוח – מהו הסכום שממנו יש לגזור את דמי הביטוח.

בית הדין קבע כדלקמן:

ההלכה נקבעה בפסק דין איציק מועלם נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 82/09, 24.1.2010) ובפסק דין גילאון מתן ו-15 אחרים נ' המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 397/09, 24.6.2010): "...לעניין תשלום דמי ביטוח, קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ובעיקרו של דבר, סיווג מס הכנסה לגבי הכנסה מסוימת היא המחייבת גם לגבי תשלום דמי ביטוח לאומי". כאשר קיימת שומה סופית מרשות המיסים – למוסד לביטוח לאומי אין שיקול דעת בקביעת גובה "ההכנסה החייבת". בית הדין קבע כאמרת אגב, שהמוסד לביטוח לאומי לא היה יכול להפעיל שיקול דעת כי המבוטח לא הוכיח מה שיעור הרכיבים שאינם מהווים "הכנסה חייבת". בית הדין דחה את הטענה החלופית שהועלתה על ידי המבוטח, ולפיה המוסד לביטוח לאומי פעל בשיהוי כאשר הוציא רק בשנת 2012 דרישה לתשלום בגין שנת 2004 ובכך הפר את כללי השיהוי המנהלי. השומה המחייבת היא השומה הסופית שהתקבלה לאחר חתימת הסכם הפשרה. המוסד לביטוח לאומי הוכיח כי דרישת התשלום הוצאה כחודש ימים בלבד לאחר שהתקבלה אצלו השומה ממס הכנסה.

24.3.17 הכנסה הונית

הכנסה הונית, שהיא הכנסה שמקורה אינו בסעיף 2 לפקודת מס הכנסה, אינה חייבת בתשלום דמי ביטוח. לעיתים "העץ" נמכר (ה"פירות" לא נמכרו) ומשיקולים שונים נרשמה ההכנסה בשומה סופית של מס הכנסה כהכנסה פירותית. פקיד הביטוח הלאומי יבקש מהמבוטח לתקן את שומת המס.

בפסק הדין איציק מועלם נגד המוסד לביטוח לאומי, עב"ל 000082/09 שניתן בבית הדין הארצי לעבודה ביום 24.1.2010, התמודד בית הדין הארצי עם השאלה: אם ובאלו תנאים, ניתן להכיר בהכנסה "הונית" – להבדיל מהכנסה "פירותית" או "הכנסה ממשלח יד" – כהכנסה הפטורה מתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

לדעת בית הדין הארצי, יכול שתהיה לעובד עצמאי הכנסה ממקורות שאינם חייבים בתשלום דמי ביטוח, ובכלל זה הכנסה מ"נכס הוני", והמשמעות היא - פטור מתשלום דמי ביטוח לעניין אותה הכנסה.

הטענה העיקרית של בית הדין היא שעל פי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, המפתח לקביעת סכום דמי הביטוח הוא שומת מס ההכנסה. מאחר שרשות המסים לא הכירה בהכנסות כ"הוניות" - קביעה זו מחייבת גם בעבור תשלום דמי הביטוח.

למעלה מן הדרוש, בחן בית הדין את המקרה לגופו באשר להסכם בין המערער לחברת הביטוח. לא הוכח טיבם של הסכומים שלהם טען המערער, ואין ראיות היכולות לקשור את הסכומים ששולמו לו כסכומים בעבור הסכמה לבלעדיות.

בפסק דין גילאון מתן נגד המוסד לביטוח לאומי (עב"ל 12-02-22517 מיום 6.1.2014) קבע בית הדין הארצי שלעניין תשלום דמי ביטוח קיימת זיקה ברורה בין חוק הביטוח הלאומי ובין פקודת מס הכנסה ויש חשיבות גדולה לאופן שבו מוצגת ההכנסה. בנוסח כשמו כן הוא - בגדר הכנסת עבודה ולא מענק פרישה.

24.3.18 הכנסה ממשכורת המופקת בחו"ל

בעקבות הרפורמה במס הכנסה מיום 1.1.2003 ושינוי שיטת המיסוי לשיטה הפרסונלית, גם הכנסות תושב ישראל המופקות בחו"ל נבחנות לעניין חיובן בדמי ביטוח על פי חוק הביטוח הלאומי ותקנותיו.

המוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר בשנת 2004 (שמוצג בהמשך המאמר), שעל פיו משכורתו של תושב ישראל שעובד רק בחו"ל אצל מעסיק זר מסווגת בביטוח הלאומי כהכנסה של מי שאינו עובד שכיר ואינו עצמאי, על כל המשתמע: שיעור דמי הביטוח הוא כהכנסה פסיבית (12% בשיעור המלא) והגמלאות הן כמי שאינו עובד כלל. כלומר, אף שבדוח המוגש למס הכנסה מסווגת הכנסה זו בדרך כלל כהכנסת שכר, המוסד לביטוח לאומי מסווג את ההכנסה ככזו שאינה מעבודה, ממשלח יד או מעסק.

מעמד מבוטחים שעובדים גם בארץ וגם בחו"ל אצל המעסיק הזר נבחן לגופו של עניין, ולעיתים נעשה החיוב כמבוטח שכיר המשלם בעד עצמו. כאשר המבוטח מודיע למוסד לביטוח לאומי על עיסוק בחו"ל, הוא מצהיר על ההכנסה שחייבת במס בארץ מעיסוק זה. הכנסה זו תתעדכן לפי השומה. בכל מצב אחר - המוסד לביטוח לאומי מחייב לפי השומות שבידו, או לעיתים לפי הכנסה משוערת (לדוגמה: לפי השכר הממוצע במשק), כאשר אין שומות.

החל משנת 2014 המוסד לביטוח לאומי נערך לחייב מבוטחים שעובדים בחו"ל באופן אוטומטי על פי השומות שהתקבלו ממס הכנסה, וכפוף להתיישנות לפי סעיף 363א לחוק הביטוח הלאומי.

24.3.19 דמי אבטלה בהקשר של עובד עצמאי

שכיר שפותח עסק בתקופת האבטלה - מובטל שפותח עסק עצמאי בזמן תקופת האבטלה, ההכנסות מהעסק החדש שלו מופחתות מדמי האבטלה: בשלב הראשון לפי הצהרה שהוא מצהיר בביטוח הלאומי על גובה הכנסותיו הצפויות, ובשלב השני לפי ההכנסות בשומה. כלומר, מבוטח שפותח עסק עצמאי בתוך תקופת האבטלה, **שיש לו הכנסות בשומה**, אינו יכול למצות את זכותו המלאה לדמי אבטלה ועלול לאבד זכותו זו לחלוטין. הביטוח הלאומי מחלק את ההכנסה בשומה לכל תקופת הביטוח באותה השנה.

מובטל שפתח עסק עצמאי ושב להיות מובטל - תיקון בחוק ההתייעלות הכלכלית מאוגוסט 2009 מאפשר למובטל שפתח עסק עצמאי ושב להיות מובטל, למצות את זכותו לדמי אבטלה בתנאים שפורטו בחוק. הכוונה למובטלים מיום 1 במאי 2009, ובלבד שמועד פתיחת העסק מיום 1 באוגוסט 2009 ואילך.

חשוב לשים לב שההתייעלות בלשכת התעסוקה ובחינת הזכאות לדמי אבטלה, חייבות להיות לפני פתיחת העסק.

התיקון בחוק מחייב הודעה גם לרשות המסים וגם למוסד לביטוח לאומי על תחילת העיסוק במשלח היד ועל הפסקת העיסוק במשלח היד.

דמי אבטלה לעצמאי - בהצעת חוק התוכנית הכלכלית לשנים 2017 ו-2018 (תיקוני חקיקה), התשע"ו-2016 מוקדש פרק לחיסכון וסיוע לעצמאים. מוצע, בין היתר, לחייב עצמאים להפקיד לקרן פנסיה.

עוד מוצע כי עצמאי שסגר את עסקו, ועמד בתנאים שונים, יהיה רשאי למשוך תשלום מסויים מתוך הכספים שהוא הפקיד לקרן הפנסיה האמורה לעיל, כדי שתהיה לו הכנסה בתקופה שבה הוא מובטל ולצורך סיוע במימון עסק חדש והשתלבות בשוק העבודה.

24.3.20 הכשרה מקצועית

החל מיום 1.1.2012 מבוטח המצוי בהכשרה מקצועית משלם את דמי הביטוח (למעט לענפי אימהות ונפגעי עבודה) על הכנסה בשיעור 5% מן השכר הממוצע במשק.

24.3.21 החבות בדמי ביטוח של "עקר בית"

בג"ץ דחה עתירה כנגד החלטת בית הדין הארצי לעבודה, שדחה ערעור של בעל ואישה אשר ביקשו מהמוסד לביטוח לאומי להכיר בבעל כ"עקר בית" ולפטור אותו מתשלום דמי ביטוח (בג"ץ 1046/09 מיום 15.8.2010).

24.3.22 אסיר או עזיר

כאשר מבוטח נמצא במאסר או במעצר, המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע ומעדכן את המעמד ישירות מקובץ שירות בתי הסוהר.

בשלושה מצבים מבוטח מעדכן את מעמדו כאסיר או כעזיר באמצעות אישורים, נוסף על העדכון האוטומטי משירות בתי הסוהר:

1. ריצוי מאסר בדרך של ביצוע עבודות שירות (אישור מהמפקח על עבודות שירות).
2. שהייה במעצר בית.

3. אישור השלמה לתקופה שהתקבלה משירות בתי הסוהר, בדרך כלל למי שהיה עצור במשטרה עד תחילת ריצוי המאסר.

בעל הכנסות שאינן מעבודה ואינן ממשלח יד, הנמצא במאסר או במעצר תקופה העולה על שנה

על פי תקנה 18(א) להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח – עבור מבוטח שנמצא במאסר או במעצר תקופה שעולה על שנה, משולמים דמי ביטוח לאומי על ידי אוצר המדינה.

בעבר, מבוטח זה לא חויב בדמי ביטוח בגין הכנסותיו שאינן מעבודה באותה תקופה.

בעקבות חוות דעת משפטית שנתקבלה במוסד לביטוח לאומי בשנת 2011, המוסד לביטוח לאומי

גובה דמי ביטוח מהכנסות שאינן מעבודה ואינן ממשלח יד בסכום ההפרש שבין הכנסת המינימום שלפיה משלם אוצר המדינה, לבין הכנסות המבוטח - בגבולות ההכנסה המירבית החייבת בדמי ביטוח.

24.3.23 כספי פיצויים שהתקבלו בגין מלחמה

הנחיה של אגף הביטוח והבריאות מיום 1.8.2007, מפרטת את אופן חיוב דמי הביטוח של תשלום שניתן למבוטחים, אשר הכנסתם נפגעה עקב מלחמת לבנון השנייה ואשר המדינה שילמה להם הכנסות שהיו מקבלים לכאורה אלמלא המלחמה בצפון. ההנחה היא שהוראות אלה תקפות במצבים דומים. ההנחה היא כדלקמן:

1. אם הפיצוי התקבל בשומה כהכנסה ממשלח יד, אזי יש לראות בפיצוי כהכנסה ממקור עצמאי.
2. אם הפיצוי התקבל בשומה כהכנסה פסיבית, בגין השכרת נכסים למשל, אזי יש לראות בפיצוי הכנסה שלא מעבודה.
3. אם המבוטח יוכיח שהפיצוי הוני, אזי לא יראו בפיצוי הכנסה חייבת בתשלום דמי ביטוח.

24.3.24 חישוב דמי ביטוח מירביים

חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום התכנית הכלכלית לשנים 2009 ו-2010) התשס"ט-2009 העלה את סכום דמי הביטוח הלאומי ודמי ביטוח הבריאות לכל המבוטחים ברמת הכנסה גבוהה, על ידי הכפלת תקרת ההכנסה המירבית לתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות מסכום של 5 פעמים הסכום הבסיסי ל-10 פעמים הסכום הבסיסי, מאוגוסט 2009 ועד דצמבר 2010.

חוק המדיניות הכלכלית לשנים 2011 ו-2012 (תיקוני חקיקה), התשע"א-2010 העלה את ההכנסה המירבית בשנת 2011 ל-9 פעמים הסכום הבסיסי ובשנת 2012 ל-8 פעמים הסכום הבסיסי, אולם החוק לשינוי נטל המס (תיקוני חקיקה) התשע"ב-2011 החזיר בשנת 2012 את ההכנסה המירבית לסכום בשיעור של 5 פעמים הסכום הבסיסי (41,850 ש"ח לחודש בשנת 2012, 42,435 ש"ח לחודש בשנת 2013 ו-43,240 ש"ח לחודש בשנים 2014, 2015 ו-2016).

24.3.25 תיקוני חקיקה ופסיקה בעניין תקנות הביטוח הלאומי בדבר הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח

למען הסר ספק מובהר שחוק ההסדרים משנת 2008, בתיקון מס' 103 לחוק הביטוח הלאומי, תיקן מספר מצומצם של סעיפים אך לא ביטל אותם. בעיקר בוטלה המשוואה שיצרה פטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות. התקנות לא בוטלו כיוון שהן מסדירות את החיוב בדמי הביטוח של העיסוקים המעורבים.

חוק ההסדרים לא ביטל את הפטור מדמי ביטוח על הכנסות פסיביות שיש למבוטחים מסוימים, לדוגמה: מבוטחים שעברו את גיל הפרישה, עקרות בית נשואות וקטינים. ההכנסות הפסיביות ממשיכות להיות פטורות מתשלום דמי ביטוח כבעבר, על פי אותם הקריטריונים.

החל משנת 2008, חוק הביטוח הלאומי מגדיר מושג חדש - "הכנסה אחרת" - כך: הכנסה מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, אשר אינה הכנסה מעבודתו של המבוטח כעובד שכיר ואינה הכנסה מעבודתו כ"עובד עצמאי" (הכוונה להכנסות פסיביות, כשבמסגרת הכנסות אלה כלולות גם הכנסות של עצמאי, שלעניין חוק הביטוח הלאומי אינן כלולות בהגדרת "עובד עצמאי").

על פי התיקון, את דמי הביטוח ישלם מבוטח שהוא עובד שכיר ו/או "עובד עצמאי" גם על "הכנסתו האחרת", גם אם ההכנסה האחרת פחותה ממחצית סך הכנסותיו. כלומר, התיקון בחוק ביטל את הפטור מדמי הביטוח על הכנסות פסיביות לפי תקנות 13, 14 ו-15 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח), התשל"א-1971 (להלן: התקנות). אולם, לא תובא בחשבון הכנסה אחרת עד סכום של 25% מהשכר הממוצע במשק, והיא פטורה מתשלום דמי ביטוח (על פי חוזר הביטוח הלאומי, חובת התשלום אינה מן השקל הראשון אלא על ההכנסה העולה על 25% מן השכר הממוצע במשק).
בחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004 תוקן גם נוסח חוק הביטוח הלאומי, ונקבע "גיל פרישה" על פי מנגנוני העלאה מדורגת.

על פי סעיף 351 לחוק הביטוח הלאומי, מבוטח שהגיע לגיל פרישה אינו חייב בתשלום דמי ביטוח על הכנסותיו הפסיביות. המוסד לביטוח לאומי לא תיקן את נוסח התקנות וטען במשך השנים כי יש לפרש את התקנות בהתאם לחוק גיל פרישה והתיקונים שנעשו בחוק הביטוח הלאומי. אף אם הוראות התקנות עומדות בסתירה להוראות החוקים, הן אינן יכולות לגבור על הוראות החקיקה הראשית.

בית הדין הארצי דחה את ערעור המוסד לביטוח לאומי (11-06-46003) וקבע ביום 9.4.2013 כי על פי לשון תקנה 15 בנוסח שעד שנת 2007, מבוטח אינו חייב בתשלום דמי ביטוח בעד הכנסתו מדיבידנד עד שנת 2007, כאשר גילו היה מעל 65 שנים.

אופן חישוב דמי הביטוח לעצמאי שהוא גם שכיר בו זמנית

חישוב הכנסתו החודשית של עובד (סעיף 344 לחוק הביטוח הלאומי) - ככלל, הכנסתו החודשית של עובד שכיר היא הכנסתו בעד החודש שקדם ל-1 בחודש שבו חל מועד התשלום, מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודת מס הכנסה, למעט חריגים.

חישוב הכנסתו השנתית של עובד עצמאי (סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי) - הכנסתו השנתית של עובד עצמאי היא הכנסתו מהמקורות המפורטים בפסקאות (1) ו-(8) של סעיף 2 לפקודת מס הכנסה.

מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית (תקנה 13 לתקנות הביטוח הלאומי: הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) - מבוטח שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית ישלם דמי ביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(1) ו-2(8) לפקודה, אחרי שנוכו דמי הביטוח מהכנסתו מהמקורות המפורטים בסעיף 2(2) לפקודה, ובלבד שלא תובא בחשבון לענין זה הכנסה העולה על ההפרש בין שכרו כעובד שכיר באותה שנת מס לבין ההכנסה המירבית באותה השנה.

תקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) קובעות את סדר החיוב בדמי ביטוח למי שהוא גם עובד שכיר וגם עובד עצמאי בו זמנית במגבלות ההכנסה המירבית החייבת בדמי ביטוח. לפי תקנה זו מובאות בחשבון בשלב הראשון ההכנסות של העובד השכיר ובשלב השני ההכנסות של אותו מבוטח כעובד עצמאי עד ההכנסה המירבית.

הסעיף כולל הוראות נוספות, כגון סדר החיוב בדמי ביטוח של מקבל פנסיה מוקדמת ועוד.

פסק דין בבית הדין הארצי - אשרור תקנה 13 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח
 ביום 14 באפריל 2016 ביטל בית הדין הארצי בהסכמת הצדדים (15-02-17704) את פסק דינו של בית הדין האזורי לעבודה מיום 7 בינואר 2015 (ב"ל 13-08-369).
 בית הדין האזורי קבע כי בחישוב השנתי של דמי הביטוח יש לקזז את סך המשכורת השנתית מסך ההכנסה כעצמאי ולא את המשכורת החודשית.

פסק הדין פירש את סעיף 13 לתקנות הביטוח הלאומי (הוראות מיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח) בפירוש צר, ולכן ערער המוסד לביטוח לאומי לבית הדין הארצי.

פסק דין בבית הדין האזורי - שינוי עמדה לעניין תקנה 15 בנוסח שעד שנת 2007
 ביום 22.5.2016 קיבל בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 14-09-2553) את תביעתו של אהרון דב מונדרי לפיה יש לבחון את מכלול ההכנסות משכר ומדמי שכירות של המבוטח בשנת 2005 לעניין תקנה 15 להוראות המיוחדות כאמור לעיל, לפי בסיס שנתי ולא חודשי, וביטל את דרישת הביטוח הלאומי לתשלום דמי ביטוח.

המבוטח עבד כשכיר בשנת 2005 בחודשים ינואר עד אוגוסט ומספטמבר לא עבד. בו זמנית היו לו הכנסות מדמי שכירות מחברת סלולר בעבור התקנת אנטנה בנכס ששייך לו ולאשתו.

השומה לשנת 2005 הגיעה למוסד לביטוח לאומי רק בשנת 2014 ולכן המוסד לביטוח לאומי הוציא חיוב בדמי ביטוח באופן שהיה נהוג בעבר, כלומר: כיוון שלפחות 50% מהכנסת המבוטח הייתה כעובד שכיר, בוטל החיוב בחודשים ינואר עד אוגוסט 2005 וכיוון שלא היה שכיר מחודש ספטמבר עד סוף השנה, חוייב בתקופה הזאת באופן יחסי בדמי הביטוח.

המבוטח טען שהחישוב צריך להיעשות באופן שנתי. כלומר, להשוות את כל הכנסתו ממשכורת לכל ההכנסה מדמי השכירות.

בית הדין האזורי קבע שכאשר בוחנים אם לפחות 50% מהכנסת מבוטח אינה הכנסת עבודה – "אין מנוס אלא לבצע חישוב שנתי".

24.3.26 הכנסות פסיביות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח על פי סעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי

בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי מפורטת רשימה של הכנסות אשר אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח. בשנת 2008 חלו שינויי חקיקה בהכנסות אלה כמפורט להלן, ובמיוחד חל שינוי מהותי בחיוב הכנסות מדיבדנדים.

דיבדנד, ריבית ודמי ניכיון

על פי סעיף 350(א)(6) לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח החל משנת 2008:

1. הכנסות מדיבדנדים שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיף 125ב לפקודה (למעט הכנסה בחברה משפחתית, בחברת בית ובחברה שקופה). בין היתר, פטורה מתשלום דמי ביטוח הכנסה מדיבדנד שמקבל בעל מניות מחברה (לרבות בעל שליטה).
2. הכנסות ריבית ודמי ניכיון שחל עליהן שיעור מס מוגבל בסעיפים 125ג(ב) ו-125ג(ג) לפקודה. ריבית המחויבת בשיעור מס שולי חייבת בדמי ביטוח.

דמי שכירות והכנסות פטורות ממס

על פי סעיף 350(א)(7) לחוק הביטוח הלאומי, ההכנסות שלהלן אינן חייבות בתשלום דמי ביטוח, החל משנת 2008:

1. הכנסות מדמי שכירות שחל עליהן מס בשיעור מוגבל :
בארץ - לפי סעיף 122 לפקודה (הכנסות ממגורים בלבד, החייבות במס בשיעור 10%). מחו"ל - לפי סעיף 122א לפקודה (כל שכר דירה שבמסגרת הסעיף: הכנסות בניכוי פחת וניכוי בשל פחת החייבות במס בשיעור 15%).
 2. הכנסה פסיבית (שאינה הכנסה כעובד שכיר או כ"עובד עצמאי") הפטורה ממס לפי כל דין, כולל שכר דירה פטור ממס מהשכרה למגורים, למעט הכנסה מפנסיה מוקדמת כהגדרתה בסעיף 345ב(א) לחוק הביטוח הלאומי, ולמעט הכנסות ששר האוצר יקבע בעתיד בתנאים שבסעיף.
- הרחבות בעניין שכר דירה למגורים בישראל**
- בחוזר הביטוח הלאומי (כללי 219/04 מיום 26.10.2004) הוצגה הבהרה בהתאם לחוות דעת משפטית, שעל פיה הכנסות משכר דירה למגורים בישראל פטורות מדמי ביטוח ללא הגבלת סכום. הכנסות מדמי שכירות למגורים בישראל פטורות ללא הגבלה, בהתאם לאותה חוות דעת משפטית, גם משנת 2008 ואילך, לפי חוזר ביטוח לאומי 1368 ממאי 2008. לגבי שכר דירה למגורים בחו"ל, הפטור מדמי ביטוח ניתן רק אם שיעור המס בישראל מוגבל, כמפורט בסעיף 350(א) לחוק הביטוח הלאומי. להלן הבהרות נוספות הקשורות לחוזר 219/04 ועל הטיפול בפועל בביטוח הלאומי בנושא שכר הדירה למגורים בישראל:
1. הפטור המוצג בחוזר על הכנסות מהשכרת דירה למגורים בישראל אינו מוגבל בשלב זה בגובה ההכנסה מדמי השכירות (באופן שונה מהוראות מס הכנסה), ובלבד שמדובר בדירת מגורים בישראל המושכרת למטרת מגורים. מדובר בהכנסות שאינן מעבודה, ואינן מעסק או ממשלח יד (הלי"ע).
 2. הטיפול במוסד לביטוח לאומי כל עוד אין שינוי - כדי להפחית מהשומה הכנסה מהשכרת דירה למגורים שחוייבה בשיעור מס שולי כהכנסה שאינה מעבודה, המבוטח מעביר לפקיד הגבייה את העתק הדוח שהגיש למס הכנסה עם הנספח המעיד על חישוב ההכנסה משכר הדירה, את שומת המס ואת הסכמי שכר הדירה.
 3. השכרת דירת מגורים לצורך עסק לא הייתה פטורה בעבר ואינה פטורה מתשלום דמי ביטוח (לדוגמה, משרד או גן ילדים).
- 24.3.27 השפעת הכנסות פסיביות על גמלאות**
- יש לזכור כי ההכנסות הפטורות ממס, ו/או הפטורות מדמי ביטוח, ו/או הכנסות מחו"ל שפטורות מדיווח לצורכי מס - עלולות להיות מובאות בחשבון בקביעת גמלה, ולכן קיומן עלול לשלול זכאות מלאה או זכאות חלקית של הגמלה על פי הכללים שנקבעו (הפטור בסעיף 350 בחוק הביטוח הלאומי חל רק על תשלום דמי ביטוח).
- תיקון לחוק הביטוח הלאומי בתוקף מיום 1.1.2012 מטיל קנסות כבדים על מי שמעלים מידע מן המוסד לביטוח לאומי, על מי שתובע גמלאות שלא כדין ועל מי שאינו מדווח למוסד לביטוח לאומי על שינוי בתנאים המשפיעים על זכאותו לגמלאות.
- דוגמאות להשפעת ההכנסות הפטורות על זכאות לגמלאות
- א. **קצבת זקנה** - לעניין בחינת הזכאות לקצבת זקנה בגיל פרישה המותנה בהכנסות (גבר, לדוגמה, בין גיל 67 לגיל 70) - נבחנות כל הכנסותיו מהמקורות בסעיף 2 לפקודה, למעט הכנסות מפנסיה והכנסות חריגות נוספות המפורטות בתקנות. משמע, אף שכלל ההכנסות המפורטות לעיל פטורות מדמי ביטוח, הן מובאות בחשבון בקביעת הזכאות לקצבת זקנה. **גמלת זקנה מיוחדת** - גמלה שניתנת על פי הסכם עם האוצר על בסיס סוציאלי למי שעלה לארץ מעל הגיל ולא מגיעה לו קצבת זקנה. הגמלה מותנית במבחן הכנסות גם אם הן פטורות כאמור.
 - ב. **קצבת שאירים** - זכאותו של אלמן לקצבת שאירים (כל עוד אין לו ילדים כהגדרתם בחוק) מותנית במבחן הכנסה, וכל ההכנסות דלעיל יובאו בחשבון.
 - ג. **קצבת נכות כללית** - מבוטח שמשלם לו קצבת נכות כללית, זכאותו האישית לגמלה נבחנת על פי הכנסותיו ממשלח יד ומעבודה לפי סעיף 122(1), 122(2) לפקודה. עם זאת, הזכאות לתוספת תלויים בעבור בן/ת זוג מותנית במבחן הכנסה של בן/ת הזוג שכולל בין היתר גם הכנסות הפטורות מדמי ביטוח כמפורט לעיל, הכנסות מפנסיה והכנסות מחברת ביטוח בגין אובדן כושר עבודה.
- המוסד לביטוח לאומי מקיז מתוספת התלויים שמקבל הנכה בשל בן/ת זוג או בשל הילדים את ההכנסות הפסיביות שלו (גם אם הן פטורות מתשלום דמי ביטוח, או שאינן חייבות בדיווח למס הכנסה) - שקל מול שקל.

ד. **דמי אבטלה** - מבוטח שמקבל דמי אבטלה והוא עובד כעצמאי שאינו עונה להגדרת "עובד עצמאי" בחוק הביטוח הלאומי – גם הכנסותיו ממשלח יד שפטורות מדמי ביטוח (עד 25% מהשכר הממוצע במשק) יופחתו מסך הגמלה.

24.3.28 חלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

חוזר מספר 242/2004 מחודש דצמבר 2004 והבהרות נוספות של מנהל הביטוח והגבייה בביטוח הלאומי, מפרטים את דרך הטיפול בחלוקת הכנסות שאינן מעבודה המשותפות לשני בני הזוג, שמקורן מנכסים הרשומים על שם שני בני זוג, או על שם אחד מהם. המידע האמור מגיע למוסד לביטוח לאומי באמצעות פנייה של המבוטח או ממקורות אחרים (לדוגמה, תביעה לגמלה).

החוזר עוסק בבני זוג נשואים, באלמנים ובגרומים.

תקציר הנחיות הביטוח הלאומי באשר לחלוקת הכנסות שאינן מעבודה בין בני זוג

נישואין אחרים יום 1.1.1974	נישואין לפני יום 1.1.1974	חלוקת הכנסות שאינן מעבודה
חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם המצאת אישור שהנכס רשום על שם שני בני הזוג.	חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע על פי בקשת אחד מבני הזוג או שניהם, ללא בקשת אישור נוסף.	הנכסים רשומים על שם שני בני הזוג
חלוקת ההכנסות בשנה השוטפת ובשנתיים שלפניה - תתבצע עם הצהרה בכתב של שני בני הזוג על כוונת שיתוף בנכסים. נוסח ההצהרה מצורף כנספח לחוזר ומצוי באתר הביטוח הלאומי באינטרנט (בל/631).		הנכסים רשומים על שם אחד מבני הזוג

הערות:

- (1) לבת זוג נחשבת גם "ידועה בציבור".
- (2) ההצהרות הן חד פעמיות. אין צורך להצהיר מחדש על אופן החלוקה בכל שנה.
- (3) כאשר המוסד לביטוח לאומי מקבל מידע מגורמים נוספים, הוא רשאי לנהוג במידע על פי הכללים שבחוזר. לדוגמה: בעת ביקורת גבייה בתביעה לגמלה.
- (4) האפשרות לחלוקת הנכסים על פי החוזר ניתנת בשנה השוטפת ובשנתיים שקדמו לה (על פי מכתב מיום 17.8.2006, שהרחיב את ההוראות משנה אחת לשנתיים שקדמו לשנה השוטפת).

24.3.29 תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה מפיצוי בגין אובדן כושר עבודה

סעיפי החוק הרלוונטיים לפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מחברת ביטוח:

1. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי חייב עובד עצמאי בתשלום דמי ביטוח בגין הכנסותיו מהמקורות (1)2 ו-8(2) לפקודת מס הכנסה, ומי שאינו עובד ואינו עובד עצמאי – חייב בדמי ביטוח מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה (כל עיסוק מחוייב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שבחוק).
2. מכוח סעיף 371(ב) לחוק הביטוח הלאומי – מבוטח שהוא עובד שכיר, או עובד עצמאי, או עובד שכיר וגם עובד עצמאי, שיש לו הכנסה אחרת מהמקורות המפורטים בסעיף 2 לפקודה, ישלם דמי ביטוח גם בעד הכנסתו האחרת בשיעור שחל על הכנסות שאינן מעבודה.
3. מכוח סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי - מפיצוי בשל אובדן כושר עבודה מכוח פוליסה ממעסיק או מכוח חוק, לעובד או למי שהיה עובד, כאמור בהגדרה שבסעיף, משלם הפיצוי חייב בניכוי דמי הביטוח בהתאם לכללים של "פנסיה מוקדמת". כלומר, מי שהכנסתו אינה כלולה בגדר סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי, חייב לשלם את דמי הביטוח בעד עצמו בהתאם לכללים שבחוק ובתקנות, כיוון שחברת הביטוח אינה אמורה לנכות דמי ביטוח מהתשלום שהוא מקבל.

השפעה על קצבת נכות כללית

הכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה או בפנסיה נכות, מקוזזת מתוספת התלויים שניתנת למי שמקבל קצבת נכות כללית.

הוראות הביטוח הלאומי

בקביעת חובת תשלום דמי ביטוח מהכנסה שמקורה בפיצוי בגין אובדן כושר עבודה, המוסד לביטוח לאומי מבחין בין שלושה מקורות חיוב. להלן הוראות הביטוח הלאומי שהופצו לסניפים:

מקור עצמאי - כאשר הפיצוי משולם לעובד עצמאי, הפיצוי מצטרף להכנסתו של המבוטח ממקור עצמאי וכל ההכנסה תחויב בדמי ביטוח בשיעורי דמי ביטוח של עובד עצמאי. חובת התשלום מוטלת על העובד העצמאי.

מקור שכיר - כאשר הפיצוי משולם על פי סעיף 345ב לחוק הביטוח הלאומי לעובד שכיר או למי שהיה עובד שכיר, חובת התשלום מוטלת על משלם הפיצוי וכל ההכנסה חייבת בשיעור דמי ביטוח כמו של מי שמקבל פנסיה מוקדמת [למעט אם מדובר במי שזכאי ליהנות מפטור, כגון עקרת בית (שנשואה למבוטח), מבוטח שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לצמיתות וכדומה].

מקור הלי"ע (הכנסות שאינן מעבודה) - כאשר הפיצוי משולם למבוטח באופן פרטי (פוליסת פרט) תחול חובת תשלום על כל ההכנסה (ממקור הלי"ע) וחובת התשלום חלה על המבוטח עצמו.

פיצוי בגין אובדן כושר עבודה מפוליסה פרטית - פסק-דין

בית הדין האזורי לעבודה (בי"ל 13-04-13357 מיום 12.2.2015) קבע בעניינו של אלפונס מכלוף, כי הפיצוי שקיבל מחברת הביטוח בגין פוליסה פרטית בשל אובדן כושר עבודה חייב בדמי ביטוח כהכנסה שאינה מעבודה.

המבוטח עובד עצמאי שקיבל מחברת הביטוח תשלום בגין אובדן כושר עבודה מפוליסה פרטית. המוסד לביטוח לאומי קיבל את המידע על ההכנסות האמורות משומת מס הכנסה וחייב את המבוטח בדמי ביטוח.

המבוטח טען כי כיוון שהפיצוי בשל אובדן כושר העבודה אינו נכלל בסעיפים (1)2 או (2)2 לפקודה, יש לסווגו כאנונה לפי סעיף (5)2 או (10)2 לפקודה ולפטור אותו מתשלום דמי ביטוח.

בית הדין האזורי קבע שתשלום המתקבל מחברת ביטוח בגין פוליסה פרטית הוא בגדר הכנסות מאנונה לפי סעיף (5)2 לפקודה. הפיצוי חייב בדמי ביטוח לפי שיעורי דמי הביטוח שחלים על הכנסות שאינן מעבודה, בהתאם לשילוב בין סעיפים 345 ו-371(ב) לחוק הביטוח הלאומי.

30.24.30 סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון

ביום 18.2.2013 הפיץ המוסד לביטוח לאומי הוראות לסניפים (חוזר ביטוח/1407) בנושא סיווג הכנסות של חבר דירקטוריון. להלן ההוראות כלשונו:

"בחוזר ביטוח 1315 מיום 26/10/2004, נקבע כי יש לראות בהכנסת "חבר דירקטוריון" כהכנסה שמקורה בסעיף (10)2 לפקודת מס הכנסה, דהיינו הכנסה שאינה מעבודה (הכנסה פאסיבית), וזאת גם אם ההכנסה סווגה במס הכנסה כהכנסה ממקור עצמאי לפי סעיף (1)2 או (8)2 לפקודה.

במקרים אלה נקבע, כזכור, כי יש להפחית מהשומה שנתקבלה ממקור עצמאי את ההכנסה שנטען לגביה כי היא מהשתתפות בשיבות דירקטוריון, ולסווגה כהכנסה פאסיבית.

בעקבות חוות דעת משפטית שנתקבלה בימים אלה הוחלט **שהחל משנת 2012 ואילך** הכנסה שמקורה משיבות דירקטוריון אשר צורפה או דווחה במס הכנסה כהכנסה ממקור עצמאי לפי סעיף (1)2 או (8)2 לפקודה תיבחן לפי הגדרת "עובד עצמאי" שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי.

הכנסה זו תצטרף לכלל הכנסת המבוטח שדווחה ממקור עצמאי. כך, שאם ישנה הכנסה ממקור עצמאי, הכנסת הדירקטור תתווסף אליה, ושתי ההכנסות יחדיו ייבחנו לפי הגדרת עובד עצמאי.

החל משנת 2012 לא יתאפשר יותר פיצול ההכנסות כנהוג בעבר.

יצוין, שהכנסה שדווחה כהכנסה ממקור (10)2 לפקודה, תמשיך להיחשב כהכנסה שאינה מעבודה כפי שקיים היום.

הערה: ההתייחסות לשכר דירקטורים בחברה פרטית או משפחתית ממילא צריך להיכלל במסגרת דיווחי השכר. וזאת גם לפני שנת 2012, שכן מדובר בחלופת שכר לכל דבר ועניין" (עד כאן נוסח החוזר).

רקע

אגף הביטוח במוסד לביטוח לאומי פרסם חוזר ביום 27 באוקטובר 2004, שזו לשונו (חוזר ביטוח לאומי מספר 220/04):

"על פי חוות דעת הלשכה המשפטית במוסד לביטוח לאומי, יש לראות בהכנסת 'חבר דירקטוריון' כהכנסה שמקורה בסעיף (10)2 לפקודת מס הכנסה, היינו כמבוטח שאינו עובד ואינו עובד עצמאי בגין הכנסה זו, עם כל המשתמע מכך.

אם למבוטח, העובד כעצמאי, נכללה בשומה הכנסה כחבר דירקטוריון, יש להפחית את ההכנסה כחבר דירקטוריון מסך הכנסתו כעצמאי בשומה.

לדוגמה:	ש"ח
הכנסה ממשלח יד	300,000
הכנסה כחבר דירקטוריון	250,000
סך ההכנסה בשומה כעצמאי	<u>550,000</u>

על פי אישור מרואה חשבון, מיועץ מס או מפקיד השומה, המבוטח יחוייב כעובד עצמאי על פי הכנסה בסך של 300,000 ש"ח בלבד" (עד כאן נוסח החוזר).

הערות לחוזר מאוקטובר 2004

חוזר הביטוח הלאומי לא דן במצב שבו יש הכנסות נוספות למבוטח, או כאשר ההכנסה משכר דירקטורים היא ההכנסה העיקרית, או כאשר השתתפות בדירקטוריונים היא משלח ידו של המבוטח. החוזר נכתב בשנת 2004 כאשר הפטור על הכנסות פסיביות לפי תקנה 15 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח עדיין היה בתוקף. ההכנסה בדוגמה ממשלח הייתה עיקר הכנסתו של המבוטח, ולכן ההכנסה משכר דירקטורים הייתה פטורה מתשלום דמי ביטוח עד שנת 2007, כאשר היא הכנסה פסיבית. החל משנת 2008, פיצול שכר הדירקטורים מהכנסתו של המבוטח כעצמאי והצגתו כהכנסה פסיבית, אינו פוטר בדרך כלל מתשלום דמי ביטוח, ואינו מזכה בגמלאות מחליפות שכר. המוסד לביטוח לאומי לא פרסם פטור גורף מדמי ביטוח על הכנסות אלה וכל מקרה נבחן לגופו. החוזר אפשר הגשת אישור מהמייצג או מפקיד השומה. באפריל 2010 הוציא המוסד לביטוח לאומי הנחיה, שעל פיה מתבקש הדירקטור לצרף אסמכתאות בכל בקשה שתוצאתה שינוי בסכום ההכנסה החייבת בדמי ביטוח כפי שמופיעה בשומה, הן מבחינת סכום והן מבחינת מקור ההכנסה.

בעקבות חוזר זה כאשר המייצג מבקש לסווג חלק מההכנסה כשכר דירקטורים כהכנסה שאינה מעבודה – המייצג נדרש להציג אישור מכל מי שמשלם שכר דירקטורים על סכום התשלום ששולם למבוטח בפועל, או לחלופין אישור מפקיד השומה, כמו שנדרש בחוזר.

פסק הדין מחודש מרץ 2011

פסק דין בנושא שכר דירקטורים פורסם ביום 16.3.2011 בבית הדין האזורי לעבודה: אלון רם נגד המוסד לביטוח לאומי (ב"ל 09-3550). בית הדין קבע שמקור ההכנסה של שכר דירקטורים אינו מסעיף 102 לפקודה ושאי הכללת סעיף 102 לפקודה בתקנה 14 להוראות המיוחדות בדבר תשלום דמי ביטוח, אינו מעניק פטור אוטומטי מדמי ביטוח להכנסות משכר דירקטורים. השופטת לא קבעה במפורש את סיווג ההכנסה, אך לדעתה זו אינה הכנסה לפי סעיף 102 לפקודה. השופטת ציינה לדוגמה את פסק דין סריגי ארצי בע"מ נגד פ"ה, פד"א ט 122, כפסק דין שתומך בעמדתה [פסק דין זה שימש את המוסד לביטוח לאומי לקבוע ששכר דירקטורים הוא הכנסה לפי סעיף 102 לפקודה].

אולם, גם אם סיווג ההכנסה לא היה נבחן, טוענת השופטת כי סעיף 345 לחוק הביטוח הלאומי המחייב בדמי ביטוח את כל ההכנסות הכלולות בגדר סעיף 2 לפקודה, גובר על האמור בתקנה 14, ועל כן ההכנסה משכר דירקטורים של המבוטח חייבת בדמי ביטוח, כיוון שהיא גבוהה מהכנסתו מהעסק.

שכר דירקטורים הכלול במשכורת – פסק דין

ביום 6 בינואר 2013 דחה בית הדין האזורי לעבודה (ב"ל 10-07-5677) את תביעתה של חברת עורכי הדין בורוכוב, קורח ושות', להכיר בתגמול ששולם לבעלי המניות במסגרת המשכורת כשכר דירקטורים (בפסק הדין לא נדון סיווג ההכנסה).

החברה הוקמה בשנת 2000 על ידי עורכי הדין בורוכוב, קורח ואליעזרי (להלן - השותפים). הם שימשו כבעלי מניות, כדירקטורים וכעובדי החברה.

בעקבות פרישתו של עו"ד אליעזרי (כולל מכירת המניות) עזבו חלק מהלקוחות וחלק מהעובדים. לטענת החברה, נדרשה היערכות מחודשת, שחייבה קיום ישיבות אסטרטגיות של דירקטוריון החברה בהשתתפות רואה החשבון שלה.

החברה שילמה לבורוכוב ולקורח תגמול בגין פעילותם כחברי דירקטוריון בשנה יוצאת דופן זו. הדיווח היה כרכיב בתלוש השכר תחת הכותרת "שכר דירקטורים", בלי לשלם בגין סכום זה דמי ביטוח. המוסד לביטוח לאומי דרש מהחברה לשלם דמי ביטוח כרכיב שכר, והעניין הגיע לדיון משפטי.

לאחר הגשת התביעה לבית הדין, הפיקה החברה חשבונית עצמית בגין שכר הדירקטורים, אך לא דיווחה למס הכנסה על חשבונית זו. הדיווח נותר במסגרת רכיבי השכר.

המוסד לביטוח לאומי טען שהתגמול ששולם לשותפים אינו שכר דירקטורים מהטעמים הבאים: החברה לא המציאה פרוטוקולים של ישיבות דירקטוריון שיכולים להעיד על הפרדה ברורה בין תפקוד בעלי המניות כעובדים וכחברי דירקטוריון; שכר הדירקטורים דווח למס הכנסה כרכיב בתוך תלוש השכר; מלכתחילה, שכר הדירקטורים לא דווח למע"מ ולא הוצאה חשבונית; אילו היו בעלי המניות תובעים את המוסד לביטוח לאומי לגמלה כלשהי, היו כוללים את שכר הדירקטורים במסגרת השכר הקובע לחישוב הגמלה.

נימוקי בית הדין האזורי לדחיית התביעה

1. "ככלל וכל עוד לא נקבע אחרת, חבר דירקטוריון אינו זכאי לשכר בגין פעילותו כחבר דירקטוריון".

2. בחברה שבה קיימת זהות בין בעלי המניות, חברי הדירקטוריון והעובדים הבכירים, סיווג התשלומים (כשכר, כדיבידנד, או כשכר דירקטורים) איננו משקף בהכרח מצב עובדתי ברור

וחד משמעו, אלא נתון לשיקול דעתם של השותפים. לכן הדרישות הפורמליות שדרש המוסד לביטוח לאומי סבירות, והללו לא התקיימו עובדתית.

3. לפי הרישום ביומן המשרד, ברוב המקרים של ישיבות הדירקטוריון השתתפו שלושת המייסדים. למרות זאת שכר הדירקטורים שולם לשותפים קורח ובורוכוב בלבד.

4. התגמול דווח למס הכנסה בתלוש השכר, כשכר לכל דבר. במקרה של עילה לגמלה מהמוסד לביטוח לאומי, היה שכר זה נכלל בשכר הקובע לגמלה. תלוש השכר לא תוקן למרות הפקת החשבונית העצמית.

סוגיית מקור ההכנסה כפי שנדון בבית המשפט המחוזי

ביום 15.7.2015 פסק בית המשפט המחוזי בתל אביב שיש לסווג את הכנסת פרופ' גד קרן, שהוא מומחה מתחום הקרדיולוגיה, מתוקף תפקידו כדירקטור בחברת תרו תעשייה רוקחית בע"מ, כהכנסה אחרת, שהמקור לחיובה במס הוא סעיף 102(1) לפקודה. לאור זאת יש למסות את האופציות כהכנסה פירותית לפי סעיף 102(1) לפקודה במועד ההקצאה וברוח הון במועד המימוש (ולא לפי סעיף 3(ט)(1) לפקודה, שאז כל ההכנסה מקורה בסעיף 102(1) לפקודה).

המערער לא היה בעל שליטה בתרו ולא היה עובד שכיר שלה. לכן נותר לבית המשפט לבחון אם הוא דירקטור מקצועי, שכן אז ההכנסה היא הכנסה ממשלח יד. כיוון שכהונתו כדירקטור התמקדה בפן הניהולי בלבד, לא ראה בית המשפט בפעילותו כדירקטור בתרו חלק מעיסוקו הרגיל כרופא ועיסוקו המקצועי לא תרם לתפקידו כדירקטור. לעמדת בית המשפט תפקידו המקצועי בתרו אינו עולה לכדי עסק ואינו "משלח יד" וכיוון שההכנסה נושאת אופי של פירות, נובעת ממקור כלכלי כלשהו ולא מצאה את מקומה ברשימה המופיעה בסעיף 2 לפקודה, בנסיבות אלה יש לסווג את ההכנסה כהכנסה אחרת ממקור 102(1) לפקודה.

24.3.31 קיזוז הפסד של עצמאי ממשכורת או מהכנסות פסיביות לעניין דמי ביטוח

ביום 3.4.2011 קבע בבית הדין האזורי לעבודה, כי לא ניתן לקבל החזר דמי ביטוח שנוכו ממשכורת, כאשר לצורך מס הכנסה נוכו מהמשכורת הפסדי המבוטחת כעצמאית (ב"ל 34797-10-10).

ביום 15.8.2016 דחה בית הדין האזורי לעבודה את תביעת מבוטח שביקש לצורך חישוב ההכנסה החייבת בדמי ביטוח לקזז מהכנסותיו שאינן מעבודה את ההפסד שנבע מעסקו (שכנראה לא קוזז בשומה). לדעת בית הדין, המחוקק יצר זיקה הדוקה בין ההוראות הנוגעות לתשלום דמי ביטוח לבין פקודת מס הכנסה והמוסד לביטוח לאומי גוזר את החבות בדמי ביטוח מהשומות של מס הכנסה (ב"ל 51979-01-16).

24.3.32 קביעת מעמדו של עובד עצמאי – כעובד שכיר

בית הדין האזורי הבהיר באופן חד משמעי בעניינו של יובל דרור (ב"ל 20171-07-09 מיום 1.1.2012) כי צורת תשלום התמורה כעובד עצמאי במקום משכורת, אינה קובעת את מעמד המבוטח במוסד לביטוח לאומי (במקרה זה המשמעות הייתה אישור תביעת המבוטח לדמי אבטלה).

24.3.33 הפחתת דמי הביטוח הלאומי בחישוב דמי הביטוח

הפחתת ניכוי דמי הביטוח הלאומי שמוותרים בניכוי מהשומה מופעלת כבר בשלב חישוב המקדמות. זאת מתוך מגמה לחשב את הבסיס לחישוב דמי הביטוח באופן קרוב ככל האפשר לחישוב העתידי שיבוצע בעת קבלת השומה מרשות המסים. בדרך זו המבוטח "נהנה" מההפחתה כבר בשלב חישוב המקדמות.

ככל שההכנסה החייבת שתיווצר בסופו של דבר בשומת מס הכנסה גבוהה יותר מההכנסה שלפיה נקבעו מקדמות דמי הביטוח, דמי הביטוח יוגדלו בהתאם להכנסה חייבת זו, וינוכו מההכנסה דמי ביטוח לאומי המחושבים תיאורטית, אף שטרם שולמו בפועל. בהתאמה יחולו הדברים על קיטון בהכנסה החייבת.

24.3.34 הכנסות נכים שפטורות ממס אינן בהכרח פטורות מדמי ביטוח לאומי

פטור ממס לפי סעיף 5(9) לפקודה אינו מזכה באופן אוטומטי את הנכה בפטור מדמי ביטוח לאומי.

פטור מדמי ביטוח לאומי ניתן רק למי שמקבל קצבת נכות כללית מלאה לשנה לפחות או לצמיתות, או קצבת נכות מעבודה בשיעור 100% לצמיתות, או שהוא זכאי לקבל קצבת זקנה (גם אם בחר לקבל קצבת נכות מעבודה בגיל פרישה במקום קצבת זקנה).

עובד עצמאי שזכאי לקבל קצבת זקנה ובחר לקבל קצבת נכות מעבודה, פונה לפקיד גבייה מלא שכירים בסניף הביטוח הלאומי עם האישור ממחלקת הזקנה כדי להקטין את שיעורי דמי הביטוח.

24.3.35 החזר דמי ביטוח בריאות למקבלי קצבאות נפגעי עבודה

ככלל, מבוטח שזכאי לקצבאות מהמוסד לביטוח לאומי ואין לו הכנסה אחרת החייבת בדמי ביטוח, מנוכים מקצבתו דמי ביטוח בריאות מינימליים. מקבל קצבה שיש לו נוסף על הקצבה

הכנסה אחרת החייבת בדמי ביטוח לאומי, מחויב בדמי ביטוח בריאות בגין הכנסתו זו, ולא מנוכחים דמי ביטוח בריאות מקצבתו.
 הקביעה אם יש לנכות דמי ביטוח בריאות מקצבאות אלה מתבצעת על ידי פקיד התביעות במוסד לביטוח לאומי בהתאם להצהרת המבוטח ו/או לפי כל מידע אחר שמגיע לפקיד התביעות.
 המוסד לביטוח לאומי החזיר הפרשים משנת 2007 ומחזיר הפרשים מדי שנה כשמתקבלים הנתונים מטופסי 126.
 עצמאי אינו מחויב בדמי ביטוח בריאות בקצבאות נכות כאשר הוא משלם מקדמות למוסד לביטוח לאומי.

24.4 סוגיות הקשורות למעסיקים

24.4.1 מבוטח שכיר במוסד לביטוח לאומי

קיימת חשיבות רבה להבחנה של מעמד העובד השכיר כלפי המוסד לביטוח לאומי לאור הזכויות שמעניק החוק לשכירים. מומלץ לשים לב למבחנים שקבעה הפסיקה ולצו סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים שהתקין המוסד לביטוח לאומי, כיוון שמעמד המבוטח השכיר נבחן בעת הבקשה לגמלה ולא בעת הרישום על ידי המעסיק.

הגדרת "עובד"

הגדרת "עובד" כוללת את הסוגים העיקריים, כדלקמן:

1. עובד העובד אצל מעסיקו כשכיר ומתקיימים יחסי עבודה (לרבות בני משפחה על פי ההגדרה שבסעיף 1 בחוק, גם כשאין מתקיימים יחסי עבודה). עובד לשעה אינו נחשב עובד שכיר בחוק הביטוח הלאומי וחייב בדיווח ובתשלום דמי ביטוח בעד עצמו.
2. עובד, המועסק כעצמאי אך נחשב לשכיר כלפי המוסד לביטוח לאומי בלבד, בהתאם לצו הביטוח הלאומי בדבר סיווג מבוטחים וקביעת מעבידים, בהתקיים התנאים הקבועים בצו. דוגמאות: עובד ניקיון או חצרן, מורה, מרצה או מדריך, אמנים, מורי דרך, ספורטאים ועוד סוגי מבוטחים, בתנאים שנקבעו בצו האמור.
3. לעניין תשלום דמי ביטוח רואים כעובד גם את מי ששכרו נקבע בחוק, או בהחלטת הכנסת או על פיה, ואת החייב בתשלום השכר רואים כמעסיקו (סעיף 334 לחוק הביטוח הלאומי).
4. חבר אגודה שיתופית, שעובד במפעל האגודה או מטעמה, נחשב בחוק הביטוח הלאומי כעובד, והאגודה היא המעסיק.
- חבר אגודה שיתופית שהיא קיבוץ או מושב שיתופי נחשב כעובד, והקיבוץ או המושב השיתופי הם המעסיק, אם החבר עוסק בתפקידו במסגרת סידור העבודה, ולא על פי התקשרות אישית בינו לבין מעסיק אחר, אף אם אין התפקיד מבוצע במפעל האגודה.
- לגבי חבר קיבוץ - חובת התשלום היא על הקיבוץ בלבד (התשלום על בסיס הוצאות הקיום של החבר) כאשר החבר עובד בקיבוץ ולא על פי התקשרות אישית עם גורם חוץ.
- לאור תהליכי ההפרטה, התגבשו דפוסי העסקה חדשים בקיבוצים ובהתאם חלו שינויים בהעסקת חברי הקיבוץ ובדיווח למוסד לביטוח לאומי.
5. בחבורת עובדים, בין שהיא תאגיד ובין שאינה תאגיד, רואים לעניין חוק הביטוח הלאומי, את כל אחד מבני החבורה כעובדו של האדם שמסר לחבורה את העבודה, אם היו רואים כך אילו היה קיים קשר ישיר בינו לבין כל אחד מבני החבורה.
6. עובד שכיר בארץ שמעסיקו אינו תושב ישראל, מדווח כעובד עצמאי למרות שהוא עובד שכיר.
7. עובד בחל"ת החל מהחודש השלישי המלא, מדווח בעד עצמו ומשלם דמי ביטוח בהתאם.
8. עובד לשעה לצורך עסקו או משלח ידו של המעסיק, אם כלל מספר שעות העבודה אצל אותו מעסיק עולה על ארבע שעות בתוך שבעה ימים רצופים (עובד לשעה: מבוטח שהקשר בינו לבין מעסיקו הוא לתקופה שאינה עולה על שבעה ימים רצופים).

המבחנים "המסורתיים" לקביעת יחסי עבודה

המבחנים לקביעת יחסי העבודה התפתחו במהלך השנים.
 בית הדין נוקט ב"מבחן המעורב", כלומר, בוחן את משקלם של מספר מבחנים כאשר החשוב ביותר הוא "מבחן ההשתלבות". בעבר, מי שהיו בידיו השליטה והפיקוח היה המעסיק, ויתר המבחנים היו חשובים פחות. כיום, חלה התפתחות רבה במבנה ההעסקה. עובדים רבים עובדים מהבית או דרך חברות העסקה, קשה לפקח עליהם, כלי העבודה שייכים להם, שעות העבודה אינן מוגדרות ובכל זאת הפסיקה מכירה בהם כעובדים.
חשוב לציין, שהעובדה שהעובד מקבל כל חודש תלוש משכורת ומדווח כשכיר, אינה, כשלעצמה, תנאי מספיק לכך שמתקיימים יחסי עבודה.

חשיבות הגדרת "יחסי עבודה"

בחוק הביטוח הלאומי לא מוגדר המושג "עובד", למעט האמור לעיל. זאת מן הסיבה, שבכל תקופה נתונה משתנים תנאי ההעסקה הקשורים למושג "עובד". מתוך כלל השכירים במשק

השאלה לגבי קיום יחסי עבודה מתעוררת רק בקבוצה קטנה של עובדים, שפעמים רבות מגיעים לבתי הדין לעבודה לצורך בחינת השאלה מבחינה משפטית.

חובת המעסיק לדווח ולשלם דמי ביטוח הינה מוחלטת ואינה ניתנת להתניה. אם נכרת הסכם עבודה, ששולל מהעובד זכויות המוקנות לו בחוק, ההסכם בטל מעיקרו בהקשר להתניה זו. יש חשיבות רבה להגדרה נכונה של מעמד המבוטח:

1. עובד שכיר מבוטח במוסד לביטוח לאומי גם אם מעסיקו לא דיווח או לא שילם את דמי הביטוח במועד. במקרים אלה, המוסד לביטוח לאומי אינו רשאי לשלול גמלה.
2. מעמדו של העובד השכיר במוסד לביטוח לאומי שונה מזה של העובד העצמאי. לדוגמה: עובד שכיר זכאי לדמי אבטלה, וזכאי לגמלאות במקרה של פשיטת רגל של המעסיק או בעת פירוק התאגיד.

קבוצות של מבוטחים בהן קיים ספק באשר לקיום יחסי עבודה

קרובי משפחה - קיימת הגדרה מיוחדת בחוק הביטוח הלאומי לבני משפחה, המוגדרים: כהורים, ילדים, נכדים או אחים: עובד - לרבות בן משפחה, אף אם אין בינו לבין קרובו המעסיקו יחסי עבודה, ובלבד שהוא עובד במפעל - באופן סדיר - ובעבודה שאילולא עשה אותה הוא, הייתה נעשית בידי עובד.

ההגדרה אינה כוללת בן או בת זוג, ולכן בין בני זוג חייבים להתקיים יחסי עבודה כדי שאחד מבני הזוג ייחשב כשכיר של בן הזוג השני, שאם לא כן, כל אחד מהם יחויב בדמי ביטוח בהתאם לחוק ולתקנות.

בעלי שליטה בחברה - קיים ספק אם מתקיימים יחסי עבודה בין בעלי השליטה לבין החברה. הסוגייה נבחנת בדרך כלל בעת תביעה לגמלה.

החל מחודש ינואר 2004 לבעלי השליטה בחברת מעטים בוטלה הזכאות לדמי אבטלה ולזכויות בפירוק חברה, והם אינם משלמים דמי ביטוח בעבור ענפי ביטוח אלה.

אחרים - נותני שירותים למיניהם, ועובדים שחתמו על חוזה העסקה בלי שבחנו קיום יחסי עבודה כראוי.

24.4.2 חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987

באופן בלתי תלוי בחוק הביטוח הלאומי, קיימים חוק שכר מינימום, התשמ"ז-1987 (להלן: חוק שכר מינימום) ותקנות שכר מינימום (נוער עובד וחניכים), התשמ"ח-1987. אלו קובעים שלכל עובד מגיע שכר שאינו נמוך משכר מינימום שנקבע בחוק.

שכר המינימום יכול להיות לשעה, ליום או לחודש, ואינו כולל שעות נוספות, תוספת ותק, החזרי הוצאות, מענקים על בסיס שנתי ועוד, אלא תשלומים קבועים בלבד, כמפורט בחוק שכר מינימום. שכר המינימום שונה מעובד לעובד, ותלוי בחלקיות המשרה וברכיבי השכר השונים. הכנסה זו היא גם ההכנסה המבוטחת לעניין גמלאות מחליפות שכר.

ככלל (לפני הגדלתו לעניין החישובים לביטוח הלאומי), שכר המינימום מתעדכן ביום 1 באפריל בכל שנה לשיעור של 47.5% מהשכר הממוצע במשק. תיקון מיוחד בחוק הגדיל את שכר המינימום מיולי 2011 בשלבים.

חוק שכר מינימום חל רק על עובדים שכירים, לרבות עובדים "תושבי חוץ", עובדים במשק בית, חברי קיבוץ או מושב שיתופי, ועובדים בחופשה ללא תשלום בחודשיים הראשונים להיותם בחופשה, בתנאים שנקבעו.

חוק שכר מינימום אינו חל על עובדים עצמאיים, על מי שאינם עובדים ואינם עובדים עצמאיים, על גמלאים בפרישה מוקדמת ועל עובדים בהכשרה מקצועית.

כאשר לא מוכח מהו השכר הראוי, נקבע בפסקי דין שיראו ב"שכר המינימום" כמשמעו בחוק שכר מינימום את השכר הראוי. דוגמה לכך מצויה בפסק דין בבית הדין הארצי לעבודה מיום 28.3.2012 (ע"ע 52949-05-10). נקבע בפסק הדין שגם שכר לפי קיבולת (שכר גלובלי), צריך להיעשות בהתאם לחוק שכר מינימום.

לפי סעיף 348(ב) ולוח י"א לחוק הביטוח הלאומי, שכר המינימום של העובד השכיר בחוק הביטוח הלאומי זהה לשכר המינימום על פי חוק שכר מינימום במשק. כיום לא ייתכן מבחינה חוקית מצב של "השלמת שכר" לעניין תשלום דמי ביטוח, מאחר שלפי חוק שכר מינימום המעסיק מחויב לשלם לעובד שכר שלא יפחת מהשכר שנקבע בחוק שכר מינימום, שזהה להכנסת המינימום לתשלום דמי ביטוח.

המעסיק חייב לדווח על המשכורות ולשלם אותן על פי חוק שכר מינימום. תשלום הנמוך משכר המינימום, על פי חוק שכר מינימום, הוא עבירה שדינה מאסר למשך שישה חודשים, ולחלופין קנס מנהלי.

בחודש אפריל 2007 עודכן שכר המינימום לסך של 3,710.18 ש"ח לחודש (שכר המינימום לשעה - 19.95 ש"ח). בחודש יולי 2008 עודכן שכר המינימום לסך של 3,850.18 ש"ח לחודש למשרה מלאה (שכר מינימום לשעה - 20.70 ש"ח). בחודש אפריל 2011 עודכן שכר המינימום לסך של 3,890.25 ש"ח לחודש למשרה מלאה (שכר מינימום לשעה - 20.92 ש"ח).

ביום 1 ביולי 2011 עודכן שכר המינימום לסכום של 4,100 ש"ח לחודש למשרה מלאה, וביום 1 באוקטובר 2012 עודכן לסך 4,300 ש"ח למשרה מלאה (23.12 ש"ח לשעה) מחודש אפריל 2015 ועד יוני 2016 עודכן שכר המינימום במשק לסך של 4,650 ש"ח לחודש למשרה מלאה (25 ש"ח לשעה). בחודשים יולי עד דצמבר 2016 עודכן שכר המינימום לסך של 4,825 ש"ח לחודש למשרה מלאה (25.94 ש"ח לשעה).

לעיתים בהסכם קיבוצי בענף מסוים כלול שכר מינימום שהוא גבוה משכר המינימום שבחוק שכר מינימום. לדוגמה: בענף הבנייה והשיפוצים. שכר המינימום לנוער נמוך מהשכר שהוצג לעיל וכך גם שכר מינימום לבעלי יכולת עבודה מופחתת.

חוק שכר מינימום רלוונטי בחוק הביטוח הלאומי גם לחישוב הסכום הקובע לפריסת שכר נוסף (25% משכר המינימום), ולחישוב דמי הביטוח שעל מעסיק לשלם לעובד בחופשה ללא תשלום בחודשיים הראשונים (6.57% משכר המינימום על פי שכר המינימום).

24.4.3 תזכורת לכללי פריסת שכר ותשלום הטבות

ה"שכר החודשי הרגיל" הוא השכר שנהוג לשלם לעובד מדי חודש, לרבות תשלום חודשי לעובד שנהוג לשלמו בחודש שלאחר החודש שבעדו הוא משתלם, על פי הדיווח של העובד (כגון: פרמיות, שעות נוספות וכדומה). תשלומים כאלה ייחשבו לשכר חודשי רגיל של העובד, בעד החודש שלאחר החודש שבעדו משולם התשלום החודשי.

דיווח על הפרשים

כשמעסיק משלם לעובד הפרשי שכר בעד תקופות קודמות, הפרשים בגין העלאה בדרגה וכדומה, יש לערוך דוח על הפרשים (הפרשי שכר אינם תשלום נוסף).

על פי תקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח), התשנ"ה-1995, ההפרשים ייחשבו לשכרו החודשי הרגיל של העובד וייזקפו על כל אחד מהחודשים, בהתאמה. לכן, הדוח יתייחס לתקופה שבגינה שולמו ההפרשים, לפי שיעורי דמי הביטוח והמקסימום שהיו נהוגים באותן התקופות. יש לשים לב לשינויים בשיעורי דמי הביטוח, לשינויים בהכנסה החייבת בשיעור מופחת ולתקרה החייבת בדמי ביטוח באותה התקופה.

דיווח על תשלום נוסף

"תשלום נוסף" הוא שכר שניתן לעובד נוסף על השכר החודשי הרגיל, למעט הפרשי שכר. "תשלום נוסף" נחשבים, בין היתר, רכיבי השכר הבאים: ביגוד, דמי הבראה, משכורת "13", בונוס, מענק השתתפות ברווחי מעסיק, מענק יובל, ביטוח רכב וכדומה, לרבות כל גילום מס בעבור כל אחד מהרכיבים הללו, וכן כל תשלום תקופתי שלא נהוג לשלמו מדי חודש, למעט הפרשי שכר (שאותם כאמור יש לייחס לכל אחד מהחודשים שבגינם שולמו). כאשר השכר ברוטו כולל יותר מרכיב אחד של "תשלום נוסף", כגון: גם דמי הבראה וגם ביגוד, יש להביא בחשבון את סך כל ה"תשלומים הנוספים" באותו חודש. כשמעסיק משלם לעובד בונוס או תשלום כלשהו נוסף על שכרו החודשי הרגיל, עליו לערוך דוח על תשלום נוסף בהתאם לתקנות הביטוח הלאומי (תשלום ופטור מתשלום דמי ביטוח).

הפעולות שיש לבצע בעניין פריסת שכר

1. החל ממשכורת חודש יוני 2014 יש להשוות את השכר הנוסף לרבע משכר המינימום. על פי חוזר הביטוח הלאומי מס' 1455 הכוונה לרבע משכר המינימום החודשי שהוא בסך 4,650 ש"ח החל מאפריל 2015 ועד יוני 2016, ובהתאם לכך כל סכום שכר נוסף השווה לסך 1,163 ש"ח או יותר יש לפרוס לפי התקנות, גם לעובדים יומיים, שעתיים או במשרה חלקית. החל מחודש יולי 2016 שכר המינימום הוא 4,825 ש"ח לחודש ורבע ממנו הוא 1,206 ש"ח. עד משכורת חודש מאי 2014 יש לבדוק מהו השכר החודשי הרגיל של העובד בחודש המסוים, כמסבר לעיל ולהשוות את השכר הנוסף ל-25% מן השכר החודשי הרגיל של אותו החודש (הכולל גם את הפרמיות, השעות הנוספות וכדומה).

2. בתשלום נוסף יש לנהוג כדלקמן:

- 2.1 אם התשלום הנוסף נמוך מרבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל), אזי לא חלות הוראות הפריסה. התשלום הנוסף מצורף לשכר החודשי הרגיל, ומשולמים בגינו דמי ביטוח בחודש התשלום.
- 2.2 אם התשלום הנוסף עולה על רבע משכר המינימום של העובד (לפני התיקון: רבע השכר החודשי הרגיל) או שווה לו, אזי חלות הוראות הפריסה המפורטות להלן.

3. הוראות הפריסה :

- 3.1. תשלום נוסף ששולם לאחר שהעובד עבד שנה לפחות ברציפות אצל המעסיק הנוכחי, יש לחלק ב-12. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בחודש שבו חולק התשלום הנוסף ובכל אחד מ-11 החודשים שקדמו לו.
- 3.2. תשלום נוסף ששולם לעובד שלא עבד בכל חודשי השנה הקלנדרית, שכוללת את החודש שבו שולם התשלום הנוסף ו-11 החודשים שלפניו, יש לחלק במספר החודשים שבהם עבד העובד במהלך 12 החודשים הללו, עד וכולל החודש שבו שולם התשלום הנוסף. המנה מצורפת לשכרו החודשי הרגיל של העובד בכל אחד מהחודשים הללו.
- 3.3. יום עבודה בחודש נחשב לחודש שבו העובד עבד.

הפרש של תשלום נוסף

המוסד לביטוח לאומי קבע בעבר כי הפרש של תשלום נוסף ישווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולמו ההפרשים. בעקבות חוות דעת משפטית במוסד לביטוח לאומי נקבע בחודש אפריל 2008 כי ההפרש האמור ישווה לשכר הרגיל בחודש שבו שולם התשלום הנוסף במקור. החל מיוני 2014 ההשוואה היא לרבע משכר המינימום.

לדוגמה: המעסיק שילם "משכורת 13" במשכורת יולי 2016, ובמשכורת אוגוסט 2016 שילם לעובד הפרשים בשל טעות. במקרה זה יש לייחס את ההפרש לחודש יולי ולא לחודש אוגוסט. הייחוס למועד המקורי משמעו חישוב מחדש בחודש יולי 2016 (על פי הדוגמה), תוך עריכה חוזרת של ההשוואה, והפעלת כללי הפריסה על פי הוראת תקנה 5 לתקנות. ההוראות חלות על כל סוגי העילות לשינויים בתשלום נוסף, כולל טעויות ו/או הסכמים קיבוציים רטרואקטיביים.

חובת תשלום דמי ביטוח על הטבות שכר ופריסת תשלום נוסף כאשר עובד לא עבד במשך חודש מלא

למוסד לביטוח לאומי התברר שהמעסיקים לא נהגו באופן אחיד במקרה של תשלום הטבות שכר לתקופות שבהן העובדים היו זכאים לגמלאות מחליפות שכר, כגון: דמי לידה, ולתקופות שבהן העובד לא עבד במשך חודש מלא, כגון: חופשה ללא תשלום (חל"ת).

ביום 29/06/2015 פרסם המוסד לביטוח לאומי חוזר 1458 המפרט את אופן הדיווח בעבור הטבות שכר בתקופת חל"ת וחל"ת, בתוקף ממשכורת יוני 2015 ואילך (מועד דיווח בחודש יולי 2015). לעניין בנזקים ונזקים נוסף בתקופות האמורות נקבעו בשנת 2009 הוראות כדלקמן: ככלל, תשלום נוסף יש לחלק ל-12 חודשים, חודש התשלום ו-11 חודשים אחורה שבהם עבד העובד, אולם נקבע בהוראות שיש להוציא מהספירה חודשים מלאים שבהם העובד לא עבד, גם אם קיבל הטבת שכר או גמלה.

לדוגמה: בחודש דצמבר 2015 שולם לרונית תשלום נוסף שעולה על 25% משכר המינימום. רונית קיבלה דמי לידה לתקופה מ-10 במרץ 2015 עד 14 ביוני 2015. מאחר שבחודשים אפריל ומאי לא עבדה כלל, יש לפרוס את התשלום הנוסף ל-10 חודשים (ללא החודשים אפריל ומאי 2015).

הארכת חופשת הלידה ללא זכאות לדמי לידה

המוסד לביטוח לאומי פרסם בעבר הבהרות בעניין מבוטחות בחופשת לידה, שמאריכות את החופשה ללא שמגיעים להן דמי לידה בתקופת ההארכה, לפי תיקון 46 לחוק עבודת נשים. לפי ההוראות, המעסיק מתייחס לחופשת הלידה שאין בגינה תשלום דמי לידה כחל"ת, אף שהמבוטחת נמצאת עדיין בחל"ת.

כללים חדשים ממשכורת יוני 2015 לעניין הטבות שכר בחל"ת או בחל"ד

ככלל, הטבות שכר המשולמות לעובד מידי חודש גם בתקופת שהותו בחל"ת או בחל"ד (כמו: שווי טלפון, שווי רכב, שווי עיתון וכדומה), הן בגדר הכנסות עבודה ולפיכך חייבות בניכוי ובתשלום דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות.

החוזר מבדיל בין הטבות ששולמו בתקופת חל"ת לבין הטבות ששולמו בתקופת חל"ד. מפורטים להלן עיקרי ההוראות (כל הפרטים הטכניים מצויים בחוזר):

1. הטבות שכר בתקופת חל"ד [לפי סעיף 351(א) לחוק הביטוח הלאומי]

ההטבה תדווח בטופס 102 בקוד מיוחד, תשויך לחודש שבעבורו שולמה וינוכו וישולמו בעבורה דמי ביטוח לאומי ודמי ביטוח בריאות בהתאם.

ניכוי דמי הביטוח מהעובד יתבצע לפי שיעורי הניכוי (מופחת ומלא) הנהוגים לסוג העובד ובהתאם לסוג המעסיק - עיקרי או משני.

החוזר מדגיש ומציין, שחודשי חל"ד (מלאים) אינם נחשבים כחודשי עבודה לעניין פריסת שכר נוסף.

2. הטבות שכר בתקופת חל"ת